

TARİHSEL ve AKTÜEL BOYUTLARIYLA SELEFÎ ANLAYIŞLAR SEMPOZYUMU TEBLİĞ ÖZETLERİ

22-24 Ekim 2025 / Edirne

Trakya Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

İLETİŞİM

selefianlayislarsempozyum@gmail.com
selefianlayislarsempozyum.trakya.edu.tr

Editörler

Prof. Dr. Muhammet ALTAYTAŞ

Dr. Öğr. Üyesi M. Fatih SOYSAL

Dr. Ar. Gör. Sezgin ELMALI

Dr. Ar. Gör. Mustafa BARIŞ

Bu kitapta yer alan çalışmaların akademik ve hukuki sorumluluğu tamamen yazarlara aittir. Yazarların yorumları tamamen kişisel olup herhangi bir kurumun görüşünü ifade etmemektedir.

Bu sempozyum Trakya Üniversitesi TÜBAP biriminin 2025/125 nolu projesi tarafından desteklenmiştir.

E-ISBN: 978-975-374-392-1

Trakya Üniveristesi Yayın No: 341

Yayın Yeri ve Tarihi: Edirne, 2025

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Trakya Üniveristesi Rektörlüğü

Balkan Yerleşkesi 22030 EDİRNE

İletişim: selefianlayislarsempozyum@gmail.com

TAKDİM

Kendisini selef-i salihinin akaid anlayışına nispet eden, ilk dönemlerde daha ziyade “Ehl-i hadis, Ehl-i eser, Ashab-ı hadis” gibi isimlerle anılan Selefilik, itikadi bir anlayış olarak tarih boyunca varlığını sürdürmüştür. Özellikle on sekizinci asırdan itibaren Vehhâbilikle başlayan süreçte Selefilik, yeni bir safhaya evrilmiştir. Bazen katı lafızcı ve taklitçi bir anlayış, bazen eylemci hatta dışlayıcı ve tekfirci bir hareket, bazen doğrudan selefe, ilk döneme/ana kaynaklara dönüş metodu, bazen Kelâm karşıtlığı, bazen de akılcı ve tecditçi bir söylem olarak tezahür etmiştir.

Selefi yaklaşımlar birbirine muhalif gibi görünen farklı kesimler tarafından ihyacı bir düşünce ve eylem tarzı olarak taltif edildiği ve benimsendiği gibi çoğu zaman da muhtelif eleştirilere konu olmuştur. Bu bağlamda teşbih ve teçsimi akla getiren anlayışlarıyla tenzihe muhalefet, küresel sistemin Müslüman coğrafya üzerindeki tuzaklarına alet olmak, Müslüman ilim ve kültür tarihini itibarsızlaştırmak, modernizmin etkisiyle akaidin tahrifine sebep olmak, Ehl-i sünneti hatta İslâm’ı kendi tekellerine alarak tekfircilik yapmak gibi hususlar öne çıkmıştır. Balkanlar misalinde görüleceği üzere, özellikle Osmanlı bakiyesi Müslüman coğrafyalarda organize bir şekilde yürütülen yeni Selefi/Vehhabî propaganda, Ehl-i sünnetin, hususen Matüridilik ve Hanefiliğin rengini verdiği klasik Osmanlı/Türk İslâm anlayışını, kültürünü ve tarihi mirasını tasfiye etmek, böylece seküler Batı kültürüne alan açmak ve bu bölgelerde Türkiye’nin etkinliğini azaltmak ve kırmak gibi hedeflere ulaşmak için de istismar edilmektedir.

Bilhassa Müslümanların kriz dönemlerinde bir çözüm arayışı olarak, farklı şekillerde tezahür eden selefi anlayışlar, Osmanlı’nın dağılma süreciyle birlikte modern çağda, sadece itikadi değil siyasi boyutlarıyla da teopolitik bir söylem ve hareket olarak, gerek Müslümanlar arasında gerekse küresel düzeyde her geçen gün aktüelliğini artırarak sürdürmektedir. Bu bağlamda tertip edilen “Tarihsel ve Aktüel Boyutlarıyla Selefi Anlayışlar” sempozyumunda itikadi ve siyasi boyutlarıyla Selefilik, kaynakları, tarihi, zihniyeti, metodu, menfi-müspet neticeleri ve aktüel boyutlarıyla ele alınıp tahlil edilmesi hedeflenmektedir.

Tertip Heyeti

SEMPOZYUM KURULLARI

ONUR KURULU

Yunus Sezer (Edirne Valisi)

Prof. Dr. Mustafa Hatipler (Trakya Üniversitesi Rektörü)

DÜZENLEME KURULU

Düzenleme Kurulu Başkanı:

Prof. Dr. Muhammet Altaytaş (Trakya Üniversitesi)

Düzenleme Kurulu Üyeleri:

Prof. Dr. Necdet Ünal (Trakya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekan V.)

Prof. Dr. Fadıl Aygan (Siirt Üniversitesi)

Prof. Dr. Harun Çağlayan (Kırıkkale Üniversitesi)

Prof. Dr. Hatice Kelpetin Arpaguş (Marmara Üniversitesi)

Prof. Dr. Sabri Yılmaz (Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. Ulvi Murat Kılavuz (Bursa Uludağ Üniversitesi)

Doç. Dr. Vezir Harman (Namık Kemal Üniversitesi)

Dr. Kadir Muhammed (Sofya Yüksek İslâm Enstitüsü)

Dr. M. Fatih Soysal (Trakya Üniversitesi)

Dr. Meral Jahjai (Trakya Üniversitesi)

Dr. Mikail İpek (Kırklareli Üniversitesi)

SEMPOZYUM BİLİM KURULU:

- Prof. Dr. Abdunnasır Süt (Bingöl Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdülhamit Sinanoğlu (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet İshak Demir (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet Saim Kılavuz (Bursa Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Pajaziti (Güneydoğu Avrupa Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Yıldız Musahan (Iğdır Üniversitesi)
Prof. Dr. Çağfer Karadaş (Bursa Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Cemalettin Erdemci (Siirt Üniversitesi)
Prof. Dr. Erkan Yar (Elazığ Fırat Üniversitesi)
Prof. Dr. Faruk Sancar (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Prof. Dr. Fethi Kerim Kazanç (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Prof. Dr. Hatice Kelpetin Arpaguş (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Hilmi Demir (Tobb Ekonomi Üniversitesi)
Prof. Dr. Hülya Terzioğlu (Sakarya Üniversitesi)
Prof. Dr. Hüseyin Aydın (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. İbrahim Coşkun (Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi)
Prof. Dr. İlyas Çelebi (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi)
Prof. Dr. İsmail Bulut (Hitit Üniversitesi)
Prof. Dr. Kamil Güneş (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Prof. Dr. M. Ali Büyükkara (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. M. Saim Yeprem (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Mahmut Çınar (Gaziantep Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Dalkılıç (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Evkuran (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Zeki İşcan (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Metin Özdemir (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)
Prof. Dr. Metin Yurdagür (Kastamonu Üniversitesi)
Prof. Dr. Musa Kocar (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Prof. Dr. Osman Karadeniz (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Dr. Ömer Faruk Aydın (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Prof. Dr. Ramazan Altıntaş (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Prof. Dr. Ramazan Yıldırım (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Resul Öztürk (Erzurum Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sina Öge (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Süleyman Akkuş (Sakarya Üniversitesi)
Prof. Dr. Şaban Ali Düzgün (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Yusuf Şevki Yavuz (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Mehmet İlhan (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Doç. Dr. Metin Yıldız (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)
Doç. Dr. Murat Memiş (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Doç. Dr. Kadir Gömbeyaz (Kocaeli Üniversitesi)
Doç. Dr. Rıdvan Özdiñ (İstanbul Üniversitesi)

SEKRETERYA

Dr. Ar. Gör. Sezgin Elmalı (Trakya Üniversitesi)
Dr. Ar. Gör. Mustafa Barış (Trakya Üniversitesi)
Ar. Gör. Büşra Çakırhan (Trakya Üniversitesi)

**TARİHSEL ve AKTÜEL BOYUTLARIYLA
SELEFÎ ANLAYIŞLAR SEMPOZYUM PROGRAMI**

Birinci Gün - 22 Ekim Çarşamba

Açılış Programı/Protokol Konuşmaları

(09. 30 - 10.30)

Prof. Dr. Muhammet Altaytaş (Tertip Heyeti Adına)

Prof. Dr. Necdet Ünal (İlahiyat Fakültesi Dekanı)

Prof. Dr. Mustafa Hatipler (TÜ Rektörü)

Yunus Sezer (Edirne Valisi)

Açılış Oturumu

22 Ekim Çarşamba, 11. 00-12. 30

(TÜ Balkan Kongre Merkezi)

Oturum Başkanı: **Prof. Dr. Ahmet Saim Kılavuz** (Bursa Uludağ Üniversitesi)

Teb. No	Tebliğ Konusu	Tebliğ Sahibi
1	Vehhabilik ve Selefilik	Prof. Dr. Mehmet Ali Büyükkara <i>Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi</i>
2	Tarihten Günümüze Selefilik'in Görünümleri	Prof. Dr. Hatice Kelpetin Arpaguş <i>Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi</i>
3	Selefilik Nedir? -Kelamî Açıdan Bir Tanımlama Denemesi-	Prof. Dr. Mehmet Evkuran <i>Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İlahiyat Fakültesi</i>

Oturum 1

22 Ekim Çarşamba, 14. 15 – 15. 45

(TÜ İlahiyat Fakültesi Konferans Salonu)

Konu: **Günümüzde Selefilik'in Tanımlanması ve Selefi Zihniyetin Tahlili**

Oturum Başkanı: *Prof. Dr. Cağfer Karadağ* (Bursa Uludağ Üniversitesi)

Teb. No	Tebliğ Konusu	Tebliğ Sahibi	Müzakereciler
1	Kavramı Doğru Yerde Kullanmaya Dair: Günümüz Türkiye'sinde Selefiyye ve Selefilik Kavramının ve Nitelemesinin Kullanım Alanlarıyla İlgili Eleştirel Bir Analiz	Doç. Dr. Kadir Gömbeyaz <i>Kocaeli Üniv. İlahiyat Fak. İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı</i>	Prof. Dr. Fethi Kerim Kazanç, <i>Öndokuz Mayıs Üniversitesi</i>
2	Dünyede Kalan Dindarlığın Çağa Uymayan Duruşu	Prof. Dr. Namık Kemal Okumuş <i>Esogü İlahiyat Fakültesi Kelam Ana Bilim Dalı</i>	
3	Selefilik'in Batı Akademisindeki Tasnifleri: Epistemolojik ve Metodolojik Bir Değerlendirme	Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Saygı <i>Bartın Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Kelam ve İtikadi İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı</i>	Dr. Öğr. Üyesi Kamil Ruhi Albayrak, <i>Giresun Üniversitesi</i>
4	Klasik Selefiyye ile Neo-Selefi Düşünce Arasındaki Tanrı Tasavvuru Farkı	Dr. Nazlı Eker Dr. Öğr. Üy. Aşlı Menekşe <i>Selçuk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kelam Anabilim Dalı</i>	

Oturum 2

22 Ekim Çarşamba, 16. 15 – 17. 45

(TÜ İlahiyat Fakültesi Konferans Salonu)

Konu: **Balkanlarda Selefilik**

Oturum Başkanı: **Prof. Dr. Yusuf Şevki Yavuz** (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi)

Teb. No	Tebliğ Konusu	Tebliğ Sahibi	Müzakereciler
1	Bulgaristanlı Şarkiyatçıların Selefilikle İlgili Görüş ve Değerlendirmeleri	Dr. Kadir Muhammed <i>Sofya Yüksek İslam Enstitüsü</i>	Prof. Dr. Ramazan Biçer, <i>Sakarya Üniversitesi</i>
2	Sovyetler Dönemi Sonrası Bulgaristan’da Vehhabilik (Selefilik) ve Dini Kimliğin Dönüşümü	Dr. Öğr. Üyesi Şabanali Ahmed <i>Trakya Üniversitesi, Balkan Araştırma Enstitüsü, Balkan Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı</i>	
3	Balkanlarda Neo-Selefi Farklılaşma – Kuzey Makedonya Örneği-	Dr. Meral Jahjai <i>Trakya Üniversitesi, Balkan Araştırma Enstitüsü Balkan Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı</i>	Dr. Öğr. Üyesi M. Fatih Soysal, <i>Trakya Üniversitesi</i>
4	Bosna Hersek Müslümanları Arasında İşid’e Katılan Savaşçıların Üzerine Selefi Hareketlerin Etkisi	Dr. Öğr. Üyesi Zefir Ademi <i>Ardahan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi Anabilim Dalı</i>	
5	Balkanlar’da Selefi Düşüncenin Farklılaşma Nedenleri ve Toplumsal Hayata Yansımaları	Dr. Öğr. Üyesi Abdylkader DURGUTİ <i>Muş Alparslan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Mezhepleri Tarihi Bilim Dalı</i>	

Oturum 3/A

23 Ekim Perşembe, 09. 00 – 10. 30

(TÜ İlahiyat Fakültesi Konferans Salonu)

Konu: **Selefilikte Kelam Karşıtlığı ve Bazı Selefi Yaklaşımlar**

Oturum Başkanı: **Prof. Dr. İlhami Güler** (Ankara Üniversitesi)

Teb. No	Tebliğ Konusu	Tebliğ Sahibi	Müzakereciler
1	Selefîlerin İlm-i Kelama Yönelik Eleştirilerinin Eleştirisi	Prof. Dr. İbrahim Coşkun <i>Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kelam Anabilim Dalı</i>	Prof. Dr. Selim Özarslan, <i>Fırat Üniversitesi</i>
2	Ehl-i Hadis - Kelâm Çatışması: Eş'arî-Berberhârî Örneği	Doç. Dr. Hikmet Yağlı Mavil <i>Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kelam ve İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı</i>	
3	Selefilikğin Kültürel Kodları	Doç. Dr. Yaşar Ünal <i>Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kelam Anabilim Dalı</i>	Prof. Dr. Abdulhamit Sinanoğlu, <i>Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi</i>
4	Anadolu'da Selefi Düşüncenin Tarihi Kökenleri Üzerine: İmam Birgîvî ve <i>Tarîkât-ı Muhammediyye</i> Adlı Eseri	Doç. Dr. Osman Demirci <i>Trabzon Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kelam Anabilim Dalı</i>	

Oturum 3/B

23 Ekim Perşembe, 09. 00 – 10. 30

(TÜ İlahiyat Fakültesi Ebu Hanife Amfisi)

Konu: Selefilikte Yöntem

Oturum Başkanı: **Prof. Dr. Metin Özdemir** (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)

Teb. No	Tebliğ Konusu	Tebliğ Sahibi	Müzakereciler
1	Seleflerin İtikadi Konularda Haber-i Vâhidi Delil Olarak Kullanması	Dr. Öğr. Üyesi Hasan Küçükosman <i>Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Hadis Anabilim Dah</i>	Prof. Dr. Ulvi Murat Kılavuz, <i>Bursa Uludağ Üniversitesi</i>
2	Selefi Zihniyetin Fikri Arka Planı	Prof. Dr. Kılıç Aslan Mavil <i>Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kelam Anabilim Dah</i>	
3	Günümüz Selefiliklerinin Modern İnkârcı Akımlara Karşı Yaklaşımı	Dr. Öğr. Üyesi Mahmut Yusuf Mahitapoğlu <i>Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kelam Anabilim Dah</i>	Prof. Dr. Sabri Yılmaz, <i>Akdeniz Üniversitesi</i>
4	Dijital Arenada Tekfirci Söylem: X Platformunda Selefi Eğilimler Ve Nefret Söylemi	Aşena Siler- Doktora Öğrencisi <i>Akdeniz Üniversitesi, Din Sosyolojisi Anabilim Dah</i>	

Oturum 4/A

23 Ekim Perşembe, 11. 00 - 12. 30

(TÜ İlahiyat Fakültesi Konferans Salonu)

Konu: Dünyada Selefi Hareketler

Oturum Başkanı: *Prof. Dr. Ali Yıldız Musahan* (İğdır Üniversitesi)

Teb. No	Tebliğ Konusu	Tebliğ Sahibi	Müzakereciler
1	Orta Asya ve Rusya'da Selefilik Araştırmaları ve Analizi	İlias Aliev, Doktora Öğrencisi <i>Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İslami Araştırmalar Enstitüsü, İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı</i>	Prof. Dr. Hilmi Karaağaç <i>Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi</i>
2	Orta Asya'da Selefi Hareketlerin Teopolitik Söylemden Radikalizme Evrilmesi: Özbekistan İslami Hareketi Örneği	Dr. Bekir Öğretici <i>Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı</i>	
3	Avustralya'da Radikal Dini Selefilik Ve Faaliyetleri	Dr. Öğretim Üyesi Recai Çetres <i>Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Kelâm Anabilim Dalı</i>	Prof. Dr. Özcan Taşçı, <i>Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi</i>
4	Mısır'daki İlk Selefi Oluşum: El-Cem'iyyetu's-Şer'iyye	Dr. Tuba Öztürk <i>Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı</i>	

Oturum 4/B

23 Ekim Perşembe, 11. 00 - 12. 30

(TÜ İlahiyat Fakültesi Ebu Hanife Amfisi)

Konu: **Bazı Selefi Yaklaşımlar ve Selefilik Çalışmaları**

Oturum Başkanı: **Prof. Dr. Mustafa Şentürk** (Trakya Üniversitesi)

Teb. No	Tebliğ Konusu	Tebliğ Sahibi	Müzakereciler
1	Selefi-Vahhabî Anlayışının Kabir ve Türbe Ziyaretiyle İlgili Görüşlerine Teolojik ve Sosyo-Politik Açıdan Eleştirel Bir Yaklaşım	Prof. Dr. Recep Önal, <i>Giresun Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kelam Anabilim Dalı</i> İbrahim Bozkaya <i>Kelam Yüksek Lisans Öğrencisi</i> <i>Giresun Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kelam Anabilim Dalı</i>	Prof. Dr. M. Kenan Şahin, <i>Ordu Üniversitesi</i>
2	İzmirli İsmail Hakkı'nın Selefilik'le İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme	Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Hanefi Suluoğlu <i>Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Kelam Anabilim Dalı</i>	
3	Türkiye'de Kelam Akademisyenleri Tarafından Selefilik Üzerine Yapılan Tebliğ, Makale Ve Tez Çalışmalarının Muhteviyatı	Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Kenan Atılğan <i>Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı</i>	Prof. Dr. Mehmet Bulgen, <i>Marmara Üniversitesi</i>
4	İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Selefilik Anlayışları: İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği	Dr. Öğr. Üyesi İrem Ceyhan <i>İnönü Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kelam Anabilim Dalı</i>	

Oturum 5/A

23 Ekim Perşembe, 14. 15 – 15. 45

(TÜ İlahiyat Fakültesi Konferans Salonu)

Konu: **Selefi Bir Âlim Olarak İbn-i Teymiyye ve Bazı Görüşleri**

Oturum Başkanı: **Prof. Dr. Hülya Terzioğlu** (Sakarya Üniversitesi)

Teb. No	Tebliğ Konusu	Tebliğ Sahibi	Müzakereciler
1	İbn Teymiyye Düşüncesinde Tanrı'nın Mevcudiyeti Ve Bir Miktarı Sahip Olması Arasındaki Zorunlu Korelasyon	Dr. Öğr. Üyesi Cihan Özaykan <i>Bartın Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Kelam ve İtikadi İslam Mezhepleri Tarihi</i>	Prof. Dr. Faruk Sancar, <i>Öndokuz Mayıs Üniversitesi</i>
2	İbn Teymiyye'nin Aklın ve Naklin Çelişmezliği Anlayışının Kelami Açısından Kritiği	Prof. Dr. Hüseyin Aydın <i>Selçuk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kelam Anabilim Dalı</i>	
3	Günümüz Radikal Seleflerinin Siyaset Ve Cihat Anlayışının Tarihsel Temelleri Bağlamında İbn Teymiyye'nin Siyaset Ve Cihat Teorisi	Doç. Dr. Adem Eryiğit <i>Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Kelam ve İtikadi İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı</i>	Prof. Dr. Arif Aytekin <i>(Emekli Öğretim Üyesi)</i>
4	Neo-Selefilığe Göre Emri Bi'l-Ma'rûf Nehyi Ani'l-Münker (Cihadçı Söylemin Teolojik Temelleri)	Dr. Öğretim Üyesi Ayşe Bayraktar Barış <i>Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kelam Anabilim Dalı</i>	

Oturum 5/B

23 Ekim Perşembe, 14. 15 – 15. 45

(Edirne Peykler Medresesi)

Konu: Selefilikğin Diğer Mezheplere Bakışı

Oturum Başkanı: *Prof. Dr. Ahmet İshak Demir* (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Teb. No	Tebliğ Konusu	Tebliğ Sahibi	Müzakereciler
1	İlâhî İrâde'nin Anlaşılmasında Selefi ve Mâtürîdî Yaklaşımlar	Prof. Dr. Harun Çağlayan <i>Kırıkkale Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Kelam Anabilim Dalı</i>	Prof. Dr. Mustafa Bozkurt, <i>İnönü Üniversitesi</i>
2	Zeydilik'te Öze Dönüşçü Söylem: Ashâbü'l-Cümel	Dr. Öğr. Üyesi Özkan Şimşek <i>Bingöl Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Kelam Anabilim Dalı</i>	
3	Modern Selefi Düşünce Mâtürîdîlik Tenkit Literatürü ve Şemseddin Selefi'nin Mâtürîdîlik Algısı	Dr. Mikail Yaşar <i>İstanbul Üniversitesi, Temel İslâm Bilimleri Mezunu</i>	Dr. Öğr. Üyesi Tuğba Günel, <i>Ankara Üniversitesi</i>
4	Son Dönem Selefi Zihniyetin Mâtürîdîlik Algısı	Arş. Gör. Dr. Kazım Karayığit <i>Artvin Çoruh Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kelam Ve İtikadi İslam Mezhepleri Anabilim Dalı</i>	

Oturum 6/A

23 Ekim Perşembe, 16. 15 – 17. 45

(TÜ İlahiyat Fakültesi Konferans Salonu)

Konu: Eylemci Müteşeddît Selefîlik

Oturum Başkanı: *Prof. Dr. Metin Yurdağür* (Kastamonu Üniversitesi)

Teb. No	Tebliğ Konusu	Tebliğ Sahibi	Müzakereciler
1	Müteşeddîd Selefîliğin Evrilerek İktidara Gelişi Ya Da Suriye’de Ne Oldu?	Prof. Dr. Mahmut Çınar <i>Gaziantep Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kelam Anabilim Dalı</i>	Prof. Dr. İbrahim Kaplan, <i>İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi</i>
2	Radikal Selefîlik Üzerinden Sergilenen İslamofobik Söylem	Doç. Dr. Fatma Aygün Erdem <i>İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İslamî İlimler Fakültesi.</i>	
3	Tekfirde Müsamaha: Selefin/Ashabü'l-Hadîsin “Küfrün Dûne Küfrin/Tekfiri Gerektirmeyen Küfür” Kavramsallaştırması Bağlamında Tekfirde Tevil Anlayışı	Dr. Öğr. Üyesi Ramazan Gündüz <i>Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi/, Kelam ve İtikadi İslam Mezhepleri Anabilim Dalı</i>	Doç. Dr. Ziya Erdinç, <i>Marmara Üniversitesi</i>
4	Şiddet Yanlısı Çağdaş Selefîlik Ve Cihat Anlayışında Üç Merhale	Dr. Öğr. Üyesi Ali Rıza Akgün <i>Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İtikadi İslam Mezhepleri Bölümü</i>	

Oturum 6/B

23 Ekim Perşembe, 16. 15 – 17. 45

(Edirne Peykler Medresesi)

Konu: **Bazı Selefî Şahsiyetlerin ve Görüşlerin Tahlili**

Oturum Başkanı: *Prof. Dr. Süleyman Akkuş* (Sakarya Üniversitesi)

Teb. No	Tebliğ Konusu	Tebliğ Sahibi	Müzakereciler
1	Selefî-Selefî Ayırışması: Elbânî Örneği	Arş. Gör. Muhammed İkbâl Çoban <i>Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dah</i>	Prof. Dr. Mehmet Ümit, <i>Marmara Üniversitesi</i>
2	Vehhâbi-Selefî Anlayışa Hanbelîlik Ve Selefîlik Bağlamında Bir Reddiye: Süleyman B. Abdulvehhab'ın Vehhabîlik Eleştirisi	Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Özel <i>Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kelam Anabilim Dah</i>	
3	Mevdûdî'ye Ait İtikadi Ve Siyasi Söylemlerin Radikal Selefî Hareketlere Yansımaları	Doç. Dr. Gülşen Yağır <i>Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dah</i>	Dr. Öğr. Üyesi Mikail İpek, <i>Kırklareli Üniversitesi</i>
4	Mehmet Balcıoğlu (Ebû Said Yarbuzî) Ve Türkiye'de Selefîliğin Yayılmasındaki Rolü	Dr. Öğr. Üyesi Bekir Altun <i>Kırklareli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dah</i>	

BİLDİRİ ÖZETLERİ

Selefilik Nedir?

-Kelamî Açıdan Bir Tanımlama Denemesi-

Prof. Dr. Mehmet EVKURAN

ASBÜ İlahiyat Fakültesi Öğr. Üyesi

Özet: Günümüzde Selefilik akademik ve sosyal araştırmaların en ilgi çekici konusu haline gelmiştir. Bölgesel ve küresel gelişmeler özellikle de politik olaylar, selefi hareketlerin ideolojik, tarihsel ve teolojik yapısını çözümlemesi gereken acil bir sorunsal okunmasını zorunlu kılmıştır. Batıda yapılan çalışmalarda konu çoğunlukla ‘modern bir olgu’ olarak görülmekte, bunun yanı sıra tarihsel ve teolojik yönünü ele çalışmalar da göze çarpmaktadır. Bu çalışmaların arka planında İslam dünyasını selefi entegrizm üzerinden teo-politik bir dille ötekileştirme niyeti hissedilmektedir. Ancak selefilik konusu, kolaylıkla Batı-İslam karşıtlığına indirgenebilecek bir sorun değildir. Batı ülkelerinde sayıları gittikçe artan Müslüman göçmenlerin kimlik arayışında selefilik önemli ölçüde etkili olmaktadır. Öte yandan Ortadoğu’da silahlı mücadele yürüten selefi gruplara Batılı bireylerin de katılması ve şiddet içeren eylemlerde yer alması yeni bir durumdur. Batı toplumlarında uykuda olan radikalizmin kendine yeni bir temsil bulması bakımından ‘salafism’, Batı’nın içsel bir sorunu olarak da tartışılmaktadır.

İslam dünyasında özellikle Sünnî camiada selefilik konusunda bir kafa karışıklığı görülmektedir. Bu karışıklık yapılan akademik çalışmalara da yansımakta ve selefliğin İslam mezhepleri bağlamında konumlandırılmasında bir muğlaklık yaşanmaktadır. Sünnî çevrelerde selefliğin Ehl-i Sünnet ile ilişkilendirilmesi konusu, araştırmacıları zorlayan bir sorun olmaya devam etmektedir. Sünnîliğin tarihsel ve teolojik kapsamında selefliğe yer verilip verilmeyeceği meselesi, güncel önceliklerin baskısı altında yürütülmektedir. Nitekim en temel konu olan selefliğin tanımlanması da bu muğlaklıktan payını almış görünmekte ve bilimsel bir yaklaşımla yapılmış genel geçer bir selefilik tanımına duyulan eksiklik kendini hissettirmeye devam etmektedir.

Selefliği siyasal İslamcılığın yapısal patolojisi olarak ele alan bazı çalışmalarda, konu modern zamanlarda İslam dünyasında ortaya çıkan dinî şiddet olgusu niteliğiyle sınırlanmakta, Batılı güçlerin Müslüman halklara yönelik baskı ve zulüm politikaları göz ardı edilmektedir. Selefliği ‘Ehl-i Sünneti hâssa’ olarak gören bazı çalışmalarda ise, savunmacı ve sahiplenici bir tavır içine girilmekte ve gereken teolojik ve bilimsel eleştirel tutum sergilenmemektedir.

Bu çalışmada tarihsel ve teolojik veriler ışığında selefliğin yapısal ve teolojik bir erevesi çizilmekte, zihniyet ve karakter özellikleri itibarıyla bir selefilik tanımı önerilmektedir.

Anahtar kavramlar: Selefilik, Ehl-i Sünnet, kelim mezhepleri, dinî söylem, karakter çalışmaları, zihniyet.

Kavramı Doğru Yerinde Kullanmaya Dair: Günümüz Türkiye’inde Selefiyye ve Selefilik Kavramının ve Nitelemesinin Kullanım Alanlarıyla İlgili Eleştirel Bir Analiz

Doç. Dr. Kadir GÖMBEYAZ

Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Özet: Kavramlar canlı organizmalar gibidir. Zaman içerisinde anlam içeriklerinde genişlemeler, daralmalar, değişmeler ve farklılaşmalar yaşayabilirler. Bazen aynı kavram farklı açılarda farklı içerimlerle ifade edilebilir. Kavram kargaşası da denilen bu durumun yaşandığı bir örnek de Selefiyye/Selefilik kavramıdır. “Selef” kavramı İslam düşüncesinde ve literatüründe ne denli eski bir kavramsa “Selefiyye/Selefilik” de o denli yeni ve modern birkavramdır. 19. yüzyılda Efgânî ve Abduh’un modernist ıslahatçı çizgisi için daha ziyade Batılı araştırmacılar tarafından kullanılan Selefiyye kavramı, Abduh’un öğrencisi Reşid Rıza tarafından kendisini ve çizgisini ifade etmek üzere hususen kullanılmaya başlamış; 1930’lardan itibaren Suud yönetiminin ve Vehhâbî ulemanın mezhebî kimlikleri için aradıkları uygun bir isim olarak görüp sahiplenmiş ve devlet desteği ile tüm dünyada artık literalist, gelenekçi Vehhâbî çizgiyi ifade eder hale gelmiştir. Selefiyye/Selefilik ile alakalı kitabı geniş bir yaygınlık ağı kazanan ve çeşitli dillere tercüme edilen Henri Lauzière, esasen kendilerini bu adla tanımlamayan Efgani-Abduh çizgisi için bu kelimenin kullanımının Louis Massignon tarafından 1919’da hatalı bir şekilde başladığını, bu kavramın Vehhâbî çizgi için kullanılmasının doğru olduğunu söylerken, Frank Griffel, bunun Massignon’un yersiz bir üretimi değil de bir gözlemin sonucu olduğunu, bu çizgiyi Selefiyye şeklinde isimlendirmenin yersiz olmadığını iddia ederek söz konusu dönemde bu çizginin ürünlerini yayımlayan el-Mektebetü’s-Selefiyye gibi yayınevlerinden de hareketle Lauzière’e itiraz eder ve Selefiyye nitelemesinin her iki grup içinde kullanımın doğru olduğunu, kavramın içeriğinin zaman içerisinde dönüştüğünü ileri sürer. Kavramın Türkiye’deki kullanımına gelindiğinde modernist ıslahçı çizginin bir takipçisi olarak nitelenebilecek İzmirli İsmail Hakkı, 1920’de kaleme aldığı *Yeni İlm-i Kelam* adlı eserde Ehl-i Sünnet’i Eş’ariyye, Mâturîdiyye ve bu iki Sünnî kelâm ekolünün ortaya çıkmasından önceki kuşakları ifade etmek üzere Selefiyye’den oluşan bir çatı olarak belirler. Onun bu tanımlamasını kabul edip sürdüren Bekir Topaloğlu’nun Türkiye’deki Kelam anabilim dalı ve ilahiyat çevresi üzerindeki etkisi sebebiyle Ehl-i Sünnet’in bu şekilde tanımlanması devam edegelmiştir. Nitekim *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*’ndeki “Selefiyye” maddesi, aslında

klasik İslam literatüründe “Selef” olarak nitelenen Müslümanların ilk kuşaklarını ifade eden bir şekilde kurgulanmıştır. İzmirli’nin kavramı kullandığı dönemde henüz Vehhâbî-Suud çizgisinin kavramı kendisi için kullanmaya başlamadığı ve bu isimle bilinir hale gelmediği bir dönemdi. Ancak sonraki dönemde bu isimlendirme artık yalnızca Vehhâbî çizgi ve devamı için kullanılır hale geldi.

Hâsılı, bu bildiri, Selefiyye/Seleflilik kullanımının gelişim çizgisini ortaya koyduktan sonra günümüz Türkiye’sinde özellikle kelim araştırmacıları tarafından Ehl-i Sünnet’in bir parçası, hatta Ehl-i Sünnet-i Hâssa olarak tanımlanan Selefiyye kullanımının günümüz Selefliliği ile irtibatlandırma ve onlara yüksek bir meşruiyet imkanı sunma potansiyeli taşıdığına dikkat çekerek kavramın mefhum ve mazrufundaki ciddi değişimler sebebiyle kullanımındaki yanlışlığını, bu kullanımdan vazgeçilmesi ve Selef ile Selefiyye’nin karıştırılmaması gerektiğini; Efgani-Abduhçizgisiiçinkullanılanneo-SelefiyyeileVehhâbî çizgiyi ifade eden Selefiyye’nin farklılığını; 19. yüzyılda ortaya çıkan bir niteleme olarak Selefiyye ve Selefl kavramının bu dönemin öncesinde yaşayan kişi ve gruplar hakkındaki kullanımının anakronizm türünde bir hata olduğunu iddia edecek ve tartışacaktır. Yine İbn Teymiyye’nin bir menhec olarak bahsettiği Selefiyye kavramı ile günümüzdeki Selefiyye kullanımının farklılığına ve sıkça karşımıza çıkan ‘ilk nesiller olan Selef’in ve/veya İbn Teymiyye düşüncesinin devamı Selefiyye/Seleflilik’ şeklindeki bir sunumun da problemli oluşuna işaret edecek; “Selefiyye” kavramının ve nitelemesinin dikkatli ve ayırdının farkında olarak kullanılması gerektiğini ileri sürerek müzakereye açacaktır.

Anahtar Kelimeler: Selefiyye, Seleflilik, Selef, Neo-Selefiyye, Muhammed Abduh, Reşid Rıza, İzmirli İsmail Hakkı, Bekir Topaloğlu

Düнде Kalan Dindarlığın Çağa Uymayan Duruşu

Prof. Dr. Namık Kemal OKUMUŞ

ESOGÜ İlahiyat Fakültesi

Özet: Teknik anlamda ‘dünü öne alan’ yaklaşım olan Seleflilik kabulü, mutlak surette günü ve dahi yarını işlevsiz kılan duruşun adı konumundadır diyebiliriz. Oysaki yaşanan her zaman dilimini gündeme alan din, dünden ders alan muhatabın günü yaşamasını mutlaklaştırıp, yarına örneklik/ders bırakacak duruşun yaşayan formu konumundadır.

Aynı zamanda, yaşamın akışkanlığı ve devrin kazanımlarına uzak duran Seleflilik yaklaşımı, daha ilk adımda kendini koruma altına alan duruşun da adı olmaktadır.

O sebeptendir ki, gelişim ve değişime kapıları kapayan Seleflilik bandı, her daim günü ekarte eden yaklaşımın üretimi konumunda aktive edilmektedir. Üstelik olası duruşu gereği yaşanan hayata negatif yaklaşan Seleflilik eğilimi, günü ve gün içinde yaşayan kişileri düne hapsederek/dünden kalana zorunlu kılarak, her daim kolay durumda olan taklidi dindarlık bandını gündeme almaktadır demek durumundayız. Bu nedenle, her daim ‘dünden beslenim’ işini merkeze taşıyan Seleflilik eğiliminin üreteceği ana ilke, modern zamanın devre dışına alınması olduğu da muhakkak görünmektedir.

Yaşanan zamanın zorunluluğu konumunda olan dindarlık vasfı, Seleflilik eğiliminin beslenim kaynağı konumunda olan tutumların; *‘çağa yüz kapayan kabul, gerçeği düne hapseden eğilim, doğruyu yalnızca gelenekte arayan yaklaşım, hakikatin güncelliğini kaybeden bakış, dünde kalan adım, çağı ıskalayan/es geçen dinsel duruş, olması gerekeni dünde arayan ezbercilik, kendini besleme adımından uzak duran aşama, gündemi öğrenmeye kapı kapatan darlık, sorgulamadan uzak duran tutum, analiz yoksunu eğilim, olması gerekeni yalnızca düne hapseden algı, gelişim ve değişimin farkındalığını kaybeden dindarlık, temel ilkelerden uzak duran kopuş, ilkesizlikten beslenen eğilim, düne hapsolan dinsel tutum, yaşamı düne dayatan kolaycılık, günü anlamsız kılan yaklaşım, yarını dünde arayan tembellik, moderniteyi geçersiz gören eğilim, tarihe hapsolan değersiz anlayış, yalnızca dünden beslenen kolaycılık, günü ıskalayan şuursuz duruş, geleceğe kapıları kapatan kopyacı eğilim’* şeklinde hayata aksedilen adımlara fırsat sunduğu da muhakkak görünmektedir.

Nihayetinde ise, dünden beslenip, günü yaşayan ve yarına katkı sunan dindarlığa kapıları kapatan Seleflilik duruşu, olası ezberi güne taşıyan geleneksel dindarlığa da yakın durmaktadır. Bu sebeple, yalnızca

atalardan kalanı muhafaza eden Seleflilik, insana has kılınan gelişim adımının sembolü konumunda olan Dinin öneri kapsamına aldığı tavsiye ve dahi buluşlara da uzak durmaktadır demek durumundayız. Belki de, sırf bu sebeple, dünü kutsayan Selefî eğilimin güne taşınan dindarlığı aktive dene duruşu gündeme alması gerekmektedir. İşbu sebepledir ki, yaşanan anı dikkate alan Hak Dinin insan için merkeze aldığı adım gereği Seleflilik eğilimini dahi besleyen güncel uyarı/hatırlatma kümesinde olması, insana hasredilen Dünyanın sağlıklı yaşanmasına fırsat sunacak konumdadır denilmesini de gerektirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gelişim, geçmişin kutsanması, gericilik, ilkesizlik, ezberci duruş, ata kültü, dünün aktivesi

Batı Akademisinde Seleflilik Tasnifleri: Wiktorowicz, Pall ve Wagemakers Üzerine Eleştirel Bir İnceleme

Dr. Öğr. Üyesi Muhammet SAYGI

Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Özet: Son yıllarda Batı akademisinde Seleflilik üzerine yapılan çalışmalar, hareketi siyasî yönelimler ekseninde sınıflandırmaya dayalı çeşitli tipolojiler geliştirmiştir. Bu çerçevede Quintan Wiktorowicz'in *Anatomy of the Salafî Movement* (2006) başlıklı makalesi, alandaki ilk kapsamlı tipolojiyi ortaya koymuş; daha sonra Zoltan Pall ve Joas Wagemakers gibi araştırmacılar, söz konusu tipolojiyi daha kapsayıcı hale getirmek amacıyla bazı revizyonlar önermiştir. Bununla birlikte, bu tasniflerin Selefliliği ne ölçüde temsil ettiği, ideolojik çeşitliliğini hangi derecede yansıttığı ve metodolojik sınırlılıkları tartışılmaya devam etmektedir. Bu çalışma, öncelikle Batı akademisinde Selefliliği kategorize eden başlıca araştırmaları ele almakta, ardından bu tipolojilerin Selefliliği anlamada sağladığı katkılar ile sınırlılıklarını değerlendirmektedir. Bulgular, tüm eleştirilere rağmen Wiktorowicz'in tipolojisinin —özellikle Wagemakers tarafından revize edilen şekliyle— sadeliği ve gruplara dair ilk bakışta fikir vermesi bakımından hâlen önemli bir referans noktası olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, siyasî eğilimleri analiz etmede işlevsel olan bu tipolojilerin, Selefliliğin akîdevî ve hukukî boyutlarını yeterince görünür kılamamaktadır. Ayrıca Selefliliğin siyasî bir hareket olarak öne çıkarılması, onu diğer İslâmî akımlardan ayıran özgün hususiyetlerin gölgede bırakmaktadır. Sonuç olarak, Selefi hareketleri anlamada onların öz-anlatılarına dayanan ve içeriden bir bakışla gerçekleştirilecek akîde merkezli bir tasnifin yapılmasının, hareketlerin en belirgin özelliği olan “saf İslâm inancının gerçek temsilcileri” oldukları iddiasını Kelâm ilmi perspektifinden kapsamlı bir biçimde değerlendirebilmek için önemli bir metodolojik çerçeve sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kelâm, Modern Seleflilik, tipoloji, tasnif, Wiktorowicz, Pall, Wagemakers

Klasik Selefiyye ile Neo-Selefi Düşünce Arasındaki Tanrı Tasavvuru Farkı

Dr. Nazlı EKER

Dr. Öğr. Üyesi Aslı MENEKŞE

Selçuk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,

Özet: Selefi hareket, İslam dünyasında kökleri erken dönem İslam'a dayanan ve bu köklere dönüş iddiasını barındıran dinî ve ideolojik bir akım olarak tanımlanmaktadır. Günümüz selefi hareketleri ise, modernleşme, küreselleşme ve yerel sosyo-politik dinamiklerle etkileşim içinde gelişmekte, birbirinden farklı metodolojik ve itikadi yaklaşımlar sergilemektedir. İslam teolojisinin en önemli konularından biri olan Tanrı tasavvuru, Klasik selefi düşünce ile neo-selefi yorum arasında farklı algılanmaktadır. Bu ise sadece kavramsal çerçeve içerisinde değil, aynı zamanda metodolojik ve epistemolojik yaklaşımlar bağlamında da ele alınması gereken çok katmanlı bir meseledir. Klasik selefi düşünce, İslam'ın ilk dönemi düşünürleri ve özellikle Ehl-i Sünnet metodolojik anlayışı çerçevesinde varlık kazanmıştır. Bu düşünce biçimi, Tanrı'nın zat ve sıfatlarına ilişkin yorumlarında metinlerin zahirî anlamına, geleneksel yorum tekniklerine ve tarihsel konvansiyonlara büyük önem atfeder. Buna karşın, neo-selefi yorum akımı, modern dünyada yaşanan sosyal, siyasal ve kültürel dinamiklerin etkisiyle klasik kaynakların yeniden yorumlanması ve mevcut teolojik tartışmaların ışığında ele alınması gerekliliğini ortaya koymuştur. Neo-selefi düşüncenin temel özelliklerinden biri, klasik metinlere yönelik eleştirel yaklaşımının yanı sıra, modern bilimsel teknikleri ve sosyal teorileri sentezlemeye çalışmasıdır. Bu akımın öncüleri, tarihsel verileri, sosyolojik araştırmaları ve felsefi tartışmaları da hesaba katarak, kutsal metinlerin yorumu konusunda yeni bir perspektif geliştirmiştir. Böylece, klasik selefi geleneğin zamanla katılaştıran ve sabit kalmış doktrinlerine karşı daha dinamik ve bağlam odaklı bir yorum ortaya konmuştur. Bu araştırmanın amacı, günümüz selefi hareketlerinin ortaya koyduğu reformist taleplerin, eski kaynaklarla kurulan bağların nasıl yeniden yorumlandığını, metodolojik yaklaşımlarının ve itikadi yapılarına dayalı olarak hangi farklılıkların bulunduğu sistematiği biçimde analiz etmektir. Bunun yanı sıra 18. yüzyıldan günümüze kadar uzanan tarihsel süreci, klasik selefi düşüncenin temel kaynaklarına dayalı Tanrı anlayışının değişim ve dönüşümünü ışığında değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tanrı tasavvuru, Kur'an, Selefiyye, Neo-Selefi, Yorumbilim.

Bulgaristanlı Şarkiyatçıların Selefilikle İlgili Görüş ve Değerlendirmeleri

-Vladimir Çukov ve Simeon Evstatiev Örneği-

Dr. Kadir MUHAMMED

Sofya Yüksek İslam Enstitüsü

Özet: İslâm'ı insanlığa öğreten peygamberler zincirinin son halkası Hz. Muhammed'in (sav) ahirete irtihalinden sonra müslümanlar arasında siyasi, itikadi ve ameli bazı konularda ihtilaflar baş gösterdiği tarihi gerçektir. Nassların nasıl anlaşılması gerektiği meselesi de bu ihtilafların önemlilerinden birini teşkil etmektedir. Burada Ehl-i Hadis ve Ehl-i Rey olarak iki bakış açısı öne çıkmıştır. Ehl-i Hadis nassın zahirini esas alırken Ehl-i Rey nassın maksat ve genel manasını dikkate alarak bir çözüm arayışı ortaya koymaya çalışmıştır. Başlangıçta sadece itikadi alanla sınırlı kalan ve belirli bir metod olarak karşımıza çıkan bu yaklaşım tarzları daha sonraki dönemlerde farklı şekillere evrilmiştir. Günümüzde kendilerini sefefe nispet ederek Selefî ismini alan bazı hareketler nassın zahirini esas almada Ehl-i Hadis'e benzeseler de talep ve yaklaşımları modern zaman hareketleriyle aynılık göstermektedir. Onların bu yaklaşım ve düşünüş biçimleri bazı müslüman düşünürlerin dikkatini çekmiş ve düşünüş, tavır ve davranışları hakkında değerlendirme yapmaya onları sevk etmiştir.

Öte yandan aynı durum bir çok ülkedeki şarkiyatçılar için de söz konusu olmuştur. Bu şarkiyatçıların bir kısmı, Selefî anlayış ve düşüncenin meydana gelişi, zihniyetdünyası, kabul görmesive yayılması, günümüzdeki etkisi ve toplum güvenliğine zararları gibi yönleri ilgilerini çekmiş ve bu alanda bir çok eser telif etmişlerdir. Bu tebliğde özellikle Bulgaristanlı şarkiyatçıların Selefilik ile Selefî düşünceye yönelik görüş ve değerlendirmeleri irdelenecektir. Sonuç olarak bu bildirinin orijinal ve özellikli yönü, Selefilik konusunda bilimsel araştırma yapan Bulgar müsteşrikleri özelinde konunun ele alınması olacaktır.

Anahtar kelimeler: Bulgaristan, Şarkiyatçı, Ehl-i Hadis, Ehl-i Rey, Selefilik

Sovyetler Dönemi Sonrası Bulgaristan'da Vehhabilik (Selefilik) ve Dini Kimliğin Dönüşümü

Dr. Öğr. Üyesi Şabanali AHMED

Trakya Üniversitesi, Balkan Araştırma Enstitüsü, Balkan Dilleri ve Edebiyatları

Özet: Bulgaristan Balkan ülkelerinden biri olup bulunduğu coğrafi konum gereği kuruluşundan günümüze doğu ile batı arasında bir köprü vazifesi görmüştür. Bizans ve Osmanlı gibi köklü büyük imparatorluklara komşu olması bazı dönemlerde egemenliğinde bulunması Bulgaristan'ı medeniyetlerin ve dinlerin kesiştiği bir bölgeye dönüştürmüştür. İslam dininin girişi ile ilgili farklı görüşler olmakla birlikte araştırmacılar bunun IX-X. asırda gerçekleştiğini belirtmektedir. Buna mukabil olarak XI. Asırda Bulgaristan'ın kuzeyinde Türk boylarının varlığından bahsedilmektedir. Bu gelişmeleri Bektaşî Dervîşî Sarı Saltuk Baba ve obasının XIII. asrın ikinci yarısında Dobruca bölgesine yerleşmesi takip etmiştir.

İslam'ın Osmanlı dönemiyle birlikte var olduğunu söyleyenler vardır. Bu iddia kanaatimizce bireysel gruplardan toplumsal bir olguya dönüşmesini ifade eder. Nitekim Osmanlı XV-XVI. Asırda uyguladığı iskân politikasıyla Bulgaristan'da Türk-Müslüman nüfusu yoğunluk kazanmıştır. Osmanlı döneminde Balkanlara ve Bulgaristan'a Mevlevilik, Kalenderilik, Melametilik, Bektaşîlik ve Yesevîlik gibi tarikatlar akın etmiştir. Osmanlı hakimiyeti ile birlikte medeniyetini, mimari yapısını, çarşı pazar kültürünü, camii ve medrese geleneğini getirmiştir. Osmanlı Balkanlarda ve Bulgaristan'da Hanefî-Maturîdî din yorum biçiminin benimsenmesini ve tatbik edilmesini sağlamıştır. Osmanlı sonrası ise bu düzen bozulmuş ve Bulgaristan'da kalan Türk-Müslümanlar farklı sıkıntılara maruz kalmışlardır.

Sovyetler Birliği bloğuna dahil olduğu dönemde benimsenen komünizm rejimi gereği din toplumdan soyutlanmaya çalışılmış ve bu uygulama dini çöküntüye ve yozlaşmaya neden olmuştur. Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle birlikte Bulgaristan'da dini özgürlükler yeniden kazanılmış, ülkede yaşayan Türk-Müslüman topluluk geleneksel dini kimliklerini canlandırmaya başlamıştır. Osmanlı mirasına dayalı Hanefî-Maturîdî din anlayışı ve tasavvufî gelenek hâkim olmaya devam etse de 1990'lardan itibaren Orta Doğu ve Hicaz bölgesinden farklı akımlar Bulgaristan'a nüfuz etmeye başlamıştır.

Suudi Arabistan, Kuveyt gibi ülkelerden gelen mali destek, burs programları ve dini eğitimler aracılığıyla Vehhabilik-Selefilik belirli bölgelerde özellikle Rodoplarda ve bazı semtlerde yayılmaya başlamıştır.

Ancak, bu akım Bulgaristan'daki geleneksel İslam anlayışıyla çeliştiği için toplum tarafından çok sıcak karşılanmamıştır. Tebliğimde Bulgaristan'ın Sovyetler Bloğundan ayrılması ve komünizmin sona ermesi neticesinde, Türk-Müslümanlar için yeni olan gayri geleneksel tandanslı akımların nüfuzunu ve etkilerini ele almaya çalışacağım. Demokratik dönemin başlarında hangi yollarla Bulgaristan'a geldiğini, etki alanlarını nasıl belirlediğini, hangi metodu kullandığını ve seçtiği kesimlerin, hedef kitlenin sebeplerini incelemeye çalışacağım. Vehhabilik-Selefilik Bulgaristan toplumu için bilinen bir akım olmamakla beraber, yeni dönemin dinamiklerinden ve oluşan boşluktan istifade ederek Balkan ülkelerini ve Bulgaristan'ı yoğun Müslüman nüfusu sebebiyle hedef haline getirmiş ve çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. Bu zaman dilimi çerçevesinde gelişim süreci ve ulaştığı noktayı aktarmaya gayret edeceğim.

Anahtar Kelimeler: Bulgaristan, Sovyetler Birliği, İslami Akımlar, Vehhabilik, Selefilik, Hanefi-Maturidi, Demokratik Dönem.

Balkanlarda Neo-Selefi Farklılaşma – Kuzey Makedonya Örneği-

Dr. Meral JAHJAI

Trakya Üniversitesi, Balkan Araştırma Enstitüsü

Özet: 20. yüzyıldayükselişe geçen dinî biranlayış olarak Neo-Selefilik, Balkanlar’daki diğer ülkelerde olduğu gibi Kuzey Makedonya’da da, Soğuk Savaş’ın son bulması neticesinde, ülkenin Sosyalist Yugoslavya’dan ayrılarak bağımsızlığını ilan ettiği 90’lı yılların başlarında görülmeye başlanmıştır. Hanefî-Matürîdî ve sufi-meşrep Türk/İslâm anlayışının vücut verdiği kadîm Balkan Müslümanlığı ile telifi oldukça zor olan bu dini anlayışın bölgeye sızması, o dönemlerde hâkim olan siyasi ve iktisadi istikrarsızlık neticesinde gerçekleşmiştir. Yabancı kökenli yardımlaşma derneklerin faaliyetleri ile başlayan bu hareket, günümüzde çeşitli sivil toplum kuruluşlarının şemsiyesi altında, genellikle yurt dışında eğitimi sağlanan vaizlerin tebliğ faaliyetleri eşliğinde devam ettirilmektedir.

Dini bid’at ve hurafelerden arındırma iddiasıyla bölgeye giriş yapan bu anlayışlar, Balkan Müslümanlarının hafızasında Vehhabilik olarak karşılık bulmuş ve tepki ile karşılanmıştır. Ancak, sadece dinî bir olgu olarak değil aynı zamanda Orta Doğu ülkelerinin bölgedeki siyasi hedefleri doğrultusunda yumuşak güç faaliyeti olarak nitelendirilen bu hareketin mensupları kabul görmedikleri her seferinde vasıta ve yöntemlerini yenilemeyi bilmiş, böylece faaliyetlerini devam ettirebilmiştir. Buyöntem değişimi bazen aynı aktörler vasıtasıyla sağlanmışsa da, çoğunlukla yeni aktörlerin devreye alınması ile de gerçekleştirilmiştir. Bu durum, selefi eğilime mensup cemaat ve aktörlerin arasında farklılaşmaya neden olmuştur. Kuzey Makedonya, Neo-Selefi gruplar arasındaki çeşitliliği ve ayrışmayı gözlemlemek açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Neo-Selefilerin kendi aralarında nasıl farklılaştıklarını ortaya koymayı hedefleyen bu bildiri, Selefilğin evrilmiş olduğu aktüel boyutu daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Farklılaşma, Selefilik, Balkanlar, Balkan Müslümanlığı, Kuzey Makedonya.

Bosna Hersek Müslümanları Arasında IŞİD’e Katılan Savaşçıların Üzerine Selefi Hareketlerin Etkisi

Dr. Öğr. Üyesi Zefir ADEMİ

Ardahan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Özet: Bosna Hersek, tarih boyunca pek çok çatışma ve dönüşüme sahne olmuş bir bölgedir. 1990’ların başındaki savaş, farklı etnik ve dini gruplar arasında derin yaralar açarken, Müslüman toplumu da bu süreçten etkilenmiştir. Bosna Hersek’teki Müslümanlar, geleneksel olarak İslam’ın daha ılımlı yorumlarını benimsemiş olsalar da son yıllarda Selefi ve radikal İslamcı ideolojilerin etkisiyle bir değişim sürecine girmiştir. Bu bağlamda, IŞİD gibi örgütlere katılan savaşçıların sayısının artması, özellikle Selefi hareketlerin Bosna Hersek’teki etki alanıyla doğrudan ilişkilidir. Bu bildirinin amacı, Bosna Hersek Müslümanları arasında IŞİD’e katılan savaşçıların üzerindeki Selefi hareketlerin etkilerini kapsamlı bir şekilde irdelemektir. Selefilğin ideolojik temellerinin anlaşılması, bu hareketlerin Bosna Hersek’teki yayılma dinamiklerinin tanımlanması ve bu dinamiklerin yerel topluluklar üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi, araştırmanın temel unsurları arasında yer almaktadır. Ayrıca, bu çalışma, Bosna Hersek’teki Müslümanların radikalleşme süreçlerini ve bu süreçlerde etkili olan faktörleri araştırarak, daha geniş bir bağlamda radikalizmle mücadeleye yönelik teklifler sunmayı da hedeflemektedir. Bu bağlamda, araştırmanın hem akademik hem de pratik açıdan önemi büyüktür.

IŞİD, 2013 yılında Irak’ta ortaya çıkan ve kısa sürede Suriye’ye yayılan bir terör örgütüdür. Bu örgüt, özellikle 2014’teki Musul zaferiyle dünya genelinde dikkat çekmiştir. Bosna Hersek, tarihsel olarak savaşlar ve etnik çatışmalarla dolu bir coğrafya olduğundan, IŞİD’in propagandası için verimli bir zemin oluşturmuştur. Bosna Hersek’ten IŞİD’e katılan savaşçılar, genellikle dini motivasyonla hareket edip, savaşın getirdiği boşluğu ve sosyo-ekonomik problemleri fırsat olarak değerlendirmiştir. Özellikle sosyal medyanın etkisiyle, IŞİD’in ideolojisi genç Müslümanlar arasında hızla yayılarak, ülkedeki bazı bireyleri radikal bir yola yönlendirmiştir. Tüme varım yöntemi benimseyen bu çalışma veri elde etme sürecinde belge tarama ve metin analizi teknikleri uygulanacak, literatür tarama sürecinde özellikle yerel kaynaklardan istifade edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yeni Dini Hareketler, Bosna Hersek, IŞİD, Radikalizm, Katılım Dinamikleri.

Balkanlar'da Selefi Düşüncenin Farklılaşma Nedenleri ve Toplumsal Hayata Yansımaları

Dr. Öğr. Üyesi Abdylkader DURGUTİ

Muş Alparslan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Özet: Balkanlar'daki Selefi oluşumlar, belirgin bir liderlik vehiyerarşik örgütlenme altında birleşmiştir. Bu durumun temel nedenlerinden biri, benzer bir örgütlenme modelinin Arap dünyasında da bulunmamasıdır. Nitekim Balkanlar'daki Selefi gruplar, çoğunlukla Arap ülkelerinde eğitim almış gençlerin imamlık görevini icra ettikleri camiler etrafında kendiliğinden teşekkül eden yapılar şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu gruplar, çeşitli nedenlerle henüz kurumsal bir teşkilatlanma sürecine girmemiştir. Farklılaşmalarının başlıca sebebi, eğitim aldıkları ülkenin din anlayışı ile orada temas kurdukları kişi ve yapılarla olan ilişkileridir. Zira bu gençler, devlet üniversitelerindeki resmî eğitimin yanı sıra, farklı gruplar tarafından verilen gayriresmî derslere de katılmışlardır. Dolayısıyla bireylerin din algısı, hem resmî müfredatın hem de çevresel etkileşimlerin bir ürünü olarak şekillenmiştir. Bu da, kendi ülkelerine döndüklerinde Selefi düşünce içinde çeşitli yönelimlerin ve gruplaşmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bu tebliğin amacı, Balkanlar'daki Selefi oluşumların farklılaşma nedenlerini ortaya koymak ve söz konusu yapıların toplumsal hayattaki yansımalarını analiz etmektir. *Geleneksel Selefilik-Vehhabilik*, özellikle Suudi Arabistan'ın benimsediği dinî anlayışı temsil etmektedir. Bu oluşum, tevhîd-i ulûhiyet inancının vurgulanması, bid'atlerle mücadele, Selefi cemaate bağlılık ve mevcut yönetime itaati önceleyen bir dinî tutumu esas alır. Rabî' b. Hâdî el-Medhalî'nin görüşlerine dayanan ve onun ismiyle anılan *Medhalilik*, günümüz Selefi geleneği içerisinde öne çıkan önemli bir alt akım olarak değerlendirilmektedir. Balkanlar genelinde bu akım, Rabî' el-Medhalî'ye nispetle yerel düzeyde *Rabiovc* adıyla tanınmaktadır. Medhalî yapılar, faaliyetlerini esasen dinî eğitim, vaaz ve irşad çalışmaları ekseninde yürütmekte; bu doğrultuda davetçi bir misyon üstlenmektedir. Bir diğer oluşum Nâsırüddin el-Elbânî'ye nispet edilen Selefi çizgi *Elbânî'nin talebeleri*, iman ve akîde konularında Geleneksel Selefilik ile büyük ölçüde örtüşmekle birlikte, bazı ilmî meselelerde ondan ayrılan yaklaşımlar sergilemektedir. Elbânî'nin talebeler özelinde ve genel olarak Balkanlar'daki etkisi, 1970'li yıllardan itibaren Arap ülkelerine dinî eğitim amacıyla giden öğrenciler üzerinde belirgin şekilde hissedilmeye başlanmıştır. Bir diğer önemli oluşum

Tekfircilik'tir. *Tekfirci Selefilik*, her ne kadar 1990'lı yıllarda gündeme gelmiş olsa da, tarihsel kökleri Haricilik dönemine kadar uzanmaktadır. Bu anlayışın Balkanlar'daki yansımaları, kurumsallaşmış yapılardan ziyade, dağınık ve yerel bazı gruplaşmalar biçiminde ortaya çıkmaktadır. Tekfirci eğilim taşıyan bu gruplar, özellikle siyasî otoriteyle iş birliği yapan bireyleri ve bu doğrultuda siyaset yürüten kesimleri hedef alan "umumi tekfir" anlayışını benimsemişlerdir. Tekfirci Selefilik ile *Cihadî Selefilik* çoğu zaman aynı yapı içerisinde değerlendirilse de, bu iki akımın zihniyet, söylem ve motivasyonları büyük ölçüde örtüşmektedir. Özellikle Suriye iç savaşı ve IŞİD'in ortaya çıkışıyla birlikte bu oluşumlar uluslararası kamuoyunun gündemine daha yoğun bir şekilde taşınmıştır. Balkan ülkelerinden Suriye ve Irak'a giderek silahlı çatışmalara katılan kişilerin önemli bir bölümünü bu eğilimdeki gruplar oluşturmaktadır. Resmî verilere göre, 2012–2016 yılları arasında Avrupa'da yabancı savaşçı oranı en yüksek ülkeler Balkanlar'dadır. Bu bağlamda, söz konusu tebliğde Balkan coğrafyasında ortaya çıkan Selefi yapılanmalar ele alınarak, bu grupların karakteristik özellikleri ile ideolojik ve toplumsal motivasyonları analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, Selefi, Medhalilik, Elbânî, Tekfirci, Cihadî

Selefilerin Kelam Eleştirilerindeki Tutarsızlıklar

Prof. Dr. İbrahim COŞKUN

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Özet: Dinî ilimlerin amacı insanı dünya ve ahret saadetine ulaştırmaktır. Herdinde olduğu gibi İslam dininintemelinin de İslâm inanç esasları oluşturmaktadır. İslam inanç esaslarını konu edinen Kelâm ilmi, kişiyi taklidi imandan tahkiki imana yükseltmek, bunu gerçekleştirirken aklî ve naklî sağlam deliller ortaya koymak, batıl ve yanlış inançlara sahip olanlara doğruyu göstermek, yanılda ısrar edenlerin delillerinin geçersizliğini ortaya koymak gibi yüce hedefler edinmiş bir ilim dalıdır. İlimlerindirki pek çok İslam âlimi kelam ilmi için ilimlerin reisi, ilimlerin en şerefli gibi nitelendirmelerde bulunmuşlardır.

İslam Düşünce Tarihinde İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğu böyle yüce hedefleri olan kelâmı önemli görmüş; onu öğrenip geliştirmenin farz-ı kifâye türünden bir yükümlülük olduğuna hükmetmiştir. Bu âlimlere göre Kelâm İslâm'ın ana ilkelerini belirleyip temellendiren bir disiplin olduğuna göre dinî ilimlerin aslını oluşturur, diğer İslâmî ilimler ise ikinci sırada yer alır. Zira Allah'ın varlığı ve birliği, peygamberliğin ve âhiretin gerçekliği, ibadetlerin yanı sıra diğer dinî hükümlerin doğruluğu bilinmeden İslâm'dan bahsetmek mümkün değildir. Bu sebeple kelâmı uğraşmayı zararlı veya haram telakki etmek isabetsiz ve subjektif bir yaklaşımdır. Kelâmın üstlendiği şey, Kur'an'da yapılan ve peygamberlere emredilen bir faaliyetten ibarettir. Bu açıdan bakıldığında inkârcılara karşı peygamberlerin tevhide dayalı iman esaslarını tebliğ etmeleri ve savunmaları kelam âlimleri için en önemli referans kaynağıdır.

Böyle olmakla birlikte İslam düşüncesinde kelam ilmine yönelik eleştiriler yapılmıştır. Fakat geçmişten günümüze kadar gelen en etkili eleştiri, Ahmet b. Hanbel (v. 241/855) ile başlayan İbn Teymiye ile sistemleşen ve Muhammed b. Abdülvehhab ile de dini-siyasi bir görünüm kazanan Selefilik'ten gelmektedir. Ahmet b. Hanbel ve onun etrafındaki kimselerin Halife Me'mun döneminde Mu'tezileye karşı sürdürdükleri mücadele, çektikleri işkence ve zulümler, onların bir taraftan kahraman, diğer taraftan da mazlum pozisyonunda algılanmalarına vesile oldu. Öncesinde marjinal bir ekol iken bu algılayış onların geniş halk kesimlerince tanınmalarına yol açtı. Özellikle Abbasi halifesi Mütevekkil'in Mu'tezilî düşünceye soğuk bakması ve Ahmet b. Hanbel'in öncülüğünü yaptığı, Ehl-i hadis olarak da bilinen selefî düşünce mensuplarına kucak açmasıyla selefilik geniş kitlelerce benimsendi.

Seleflere göre kelâm Müslümanlar arasında fikir ayrılıklarını körükleyip Müslümanların birbirini tekfir etmesine yol açan, zihinlerde şüpheler uyandıran ve dolayısıyla insanı arzularına tâbî kılıp zındıklığa kadar varan bir ilim olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca onlara göre kelâm, akli nasların önüne geçirmiş, Kur'an delillerini zannî saymış, akıl yürütmeye aşırı derecede güvenip akli metafizik alanda tamamen yetkili görmüş, çok defa özgün düşünceler üretememiştir. Bunlar Kur'an ve Hadis-i şeriflerde akli kullanmaya, tefekküre ve istidlâlde bulunmaya teşvik eden pek çok ayet ve hadi-i şerif bulunmasına rağmen, din adına bir yöntem olarak akl-ı nazariyi küçümsemişler istidlâlî bilgiye itibar edilmemesi gerektiğini savunmuşlar-dır. Bunlar, sistematik akli yöntemlere itiraz ederek sadece nasların lafzî okunuşu neticesinde ortaya çıkan İslâm anlayışını doğru kabul ederek, aklın değerini hafife almışlardır.

Biz tebliğimizde Ahmed b. Hanbel ile başlayan Seleflerin doğrudan kelim ilmine, akla ve istidlâlî bilginin aleyhine geliştirdikleri argümanlardaki tutarsızlıkları tahlil ve tenkit edeceğiz. Daha sonra da Kelam karşıtı söylem ve eylemlerinin geçmişte ve günümüzde ne gibi problemlere yol açtığına dikkat çekeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Selef, Selefler, kelam karşıtlığı, akıl, lafızcılık, Vehhabîlik

Ehl-i Hadis - Kelâm Çatışması: Eş'arî-Berbehârî Örneği

Doç. Dr. Hikmet YAĞLI MAVİL

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Özet: Bağdat'ta Hanbelîlerin reisi konumunda bulunan Hasan b. Ali b. Halef el-Berbehârî (ö. 329) ile Ehl-i Sünnet kelâmının kurucusu kabul edilen Ebü'l-Hasan el-Eşarî'nin (ö. 324) tartışması düşünce tarihi açısından Ehl-i hadis ile kelâm çatışmasına dair dikkat çekici bir örnek teşkil etmektedir. Berbehârî Ahmed b. Hanbel'in talebesi Ebû Bekir el-Mervezî'den akaid, fıkıh ve ahlak derslerini okurken diğer taraftan da Hanbelî alimler üzerinde etkili olan meşhur mutasavvıf Sehl b. Abdullah et-Tüsterî'nin ders halkalarına katılmıştır. Kendi döneminde Hanbelî âlimlerinin önemli temsilcisidir. Özellikle Mu'tezile'ye karşı Selef akidesini savunmuş, kelâm metoduna karşı sert bir turum izlemiştir. Bu sebeple Mu'tezile kelâmına karşı olduğu gibi aynı şekilde Ehl-i sünnet kelimasına da karşı çıkmıştır. Diğer taraftan Hanbeli fitnesi adı verilen olaylara karıştığı için dönemin halifeleri tarafından hakkında yakalama kararı çıkartılmıştır. Onu tarih sahnesinde asıl önemli kılan Eş'arî ile akıl ve naklin rolüne dair yaşadığı fikrî mücadeledir. Uzun yıllar Mu'tezile içerisinde kaldıktan sonra kendine has metoduyla halkın karşısına çıkan Eşarî, Bağdat'ta kuvvetli etkisi hissedilen Hanbelîler'in desteğini almak istemiştir. Berbehârî ile yaptığı görüşmede Hristiyan, Yahudi dinleriyle mücadele ettiği gibi Mu'tezile kelâmını da reddettiğini belirterek kendisinin desteğini almak istemiştir. Ancak Berbehârî Ahmed b. Hanbel'in itikadından başka bir şeyle ilgilenmediğini belirterek Eş'arî'nin görüşlerinin ve mücadelesinin kendileri katında önem ifade etmediğini söylemiştir. Ondan beklediği desteği göremeyen Eş'arî tarihi kaynakların belirttiğine göre *el-İbâne an usûli'd-diyâne* adlı eseri kaleme almıştır. Bu eserde özellikle Hanbelîler'in gönlü alınacak şekilde haberî sıfatların üzerinde durulmuş, Kaderiyye ve Mu'tezile mezhebi şiddetle kınanıp tekfir edilirken çok sayıda zayıf hadislere yer verilmiştir. Ancak bu eserle umduğu gibi Hanbelîler'in gönlünü alamayan Eş'arî, bu aşamadan sonra kelâmî yöntemin haklılığını savunan eserler kaleme alarak, kelâmî konularda akli kullanmanın zorunluluğunu ispatlamıştır. Böylece Eş'arî Ehl-i sünnet kelâmının kurucusu olarak tarihsahnesindeki yerini almıştır. Nitekim bu çatışma Eş'arî'nin öldüğü zaman kelâmcı olması yönüyle Hanbelîler tarafından mezarının tahrip edilmesi ihtimaline karşı onun gizlice gömülüp mezarının gizlenmesi ile neticelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ehl-i hadis, Kelâm, Eş'arî, Berbehârî, Akıl-Nakil

Selefiliğin Kültürel Kodları

Doç. Dr. Yaşar ÜNAL

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Selefi zihin yapısının, süreç içerisinde çeşitli isimler altında ortaya çıkarak Müslümanların yaşamlarında etkili olduğu gözlenmektedir. İster yeni ister eski olsun, içerisinde Selefi unsurlar barındıran bu hareketler, Selefiliğin ana karakteri olarak ortaya çıkan tarihin belirli bir dönemine dönmeyi ve söz konusu dönemin dini anlayış ve uygulamalarına bağlı kalmayı içermektedir. Geçmiş yeniden canlandırma bilinci veya geçmişin onurlu çağına dönme eğilimi olarak da tanımlanabilen gelenekçilik ise bir zihniyet biçimidir. Selefi hareketlerin ortak amacı, ilkel düzeyde de olsa geçmişin gelenekselleştirilmesidir. Yani burada gelenekçilik değil, gelenekleştirici bir işlev söz konusudur. Dolayısıyla içerisinde Selefi izler taşıyan her düşünce veya hareket, aslında tutucu ya da gelenekçi bir düşünceyi temsil etmektedir.

Selefi algının ana karakterlerinin anlaşılması için bu zihniyetin oluşmasında etkili olan faktörlerin ortaya konulması önem arz etmektedir. Bu faktörlerin belki de en önemlilerinden bir tanesinin Selefiliğin kültürel arka planı olduğu açıktır. Çünkü sosyal dönüşümler birdenbire ortaya çıkmazlar ve kendisinden önceki dönemden bağımsız olarak ele alınamazlar. Şu halde Selefi zihnin arka planını oluşturan “atalar kültürü”, “değişmezlik olgusu”, “gelenek”, “gelenekçilik”, “asabiyet”, “Arap milliyetçiliği” vb. olguların irdelenmesi gerekmektedir. Buradan hareketle selefi zihin şeklinin ortaya çıkışında Arap Yarımadası’nda hakim olan kültürel vasatın başka bir ifadeyle yaşam tarzı ve anlayışın ortaya konulması, kavramın Müslümanların hakim olduğu coğrafyadaki serencamı hakkında doğru tespitler yapabilmenin imkanını sağlayacaktır.

Selefi zihniyet İslam’ın ideal tatbikatının geçmişte yaşanıp bittiği ve bir daha yaşanamayacağı iddiasından hareketle, İslâm düşünce tarihinde sahâbe ve ilk nesillerin görüş, fiil ve uygulamalarının idealizasyonu ve kutsallaştırılması sürecini başlatmıştır. Geçmiş, bu şekilde kutsallaştırılınca tarihten daha çok dinin bir parçası haline gelmiş ve böylece gelenek adeta dinleştirilmiştir. Buradan hareketle selefi zihin mutlak doğruyu temsil ettiği iddiasında olduğu için, farklı çözüm yollarına geçit vermemekte; yenilik, değişim ve dönüşüm, gelişme, yeniden inşa, sorgulama ve değerlendirme gibi özgürlük gerektiren tüm insani eylemlere karşı direnmeyi, katı ve sert bir tutum

sergilemeyi öngören bir zihniyeti temsil etmektedir. Söz konusu zihin, bugünü ve geleceği sonlanmış bir geçmişe indirgerken, İslam'ın evrensel ölçekte ve doğru bir şekilde anlaşılmasını, İslam ortak paydası bilincinin gelişmesini, insanların bilgi ve değer üreterek egemen bir özne olmasını engellemektedir. Dolayısıyla mezkur kelimeler koordinasyon toplantısında ana hatları ortaya konulmaya çalışılan bu zeminde bir tebliğ sunumunun katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gelenek, Gelenekçilik, Atalar Kültürü, Değişmezlik, Tutuculuk.

Anadolu’da Selefi Düşüncenin Tarihi Kökenleri Üzerine: İmam Birgivî ve *Tarikât-ı Muhammediyye* Adlı Eseri

Doç. Dr. Osman DEMİRCİ

Trabzon Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Özet: Bu tebliğde Osmanlı döneminin önemli âlimlerinden Birgivî Mehmed Efendi’nin (ö. 981/1573) bütün bir Müslüman coğrafyada olduğu gibi Anadolu coğrafyasında da gerek halk seviyesinde gerekse ulema düzeyinde etkili olan *Tarikât-ı Muhammediyye* adlı eseri üzerinden düşünceleri incelenecek, onun selefi düşüncenin yayılması ve yerleşmesindeki rolü üzerinde durulacaktır. Bu çerçevede Birgivî’nin düşünce sistemi, dayandığı kaynaklar, selefi düşünceyle benzerlikleri ve farklılıkları açısından kendine has selefililiği, düşüncelerindeki tutarlı olup olmadığı ele alınacaktır. Kadızâdeliler başta olmak üzere özellikle Osmanlı taşra ulemasının başucu kitaplarından olan bu eser onların zihin dünyalarının şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Birgivî’nin Anadolu coğrafyasında bir İbn Teymiyye temsilcisi gibi görülmesini öne çıkaran çalışmalar inandırıcılığını yitirmiş gibidir. Kaynakları itibarıyla Birgivî’nin de sair Osmanlı uleması gibi Râzî ekolüne ait kaynakları yoğun bir şekilde kullandığı dahası İbn Teymiyye’ye herhangi bir referansının olmadığı anlaşılmıştır. Onun kendine has selefi bakış açısı İbn Teymiyye üzerinden değil de Hanefî-Matüridî düşünce sistemleri üzerinden okunmasının gerekliliği anlaşılmıştır. Birgivî dar bir Hanefilik yorumu üzerinden din-toplum noktasında bütün esnek çizgileri aşmaya çalışması, nazâri tasavvufa soğuk durması bid‘at karşılığı söylemiyle başta bir kısım tarikat mensuplarının uygulamaları olmak üzere toplumda yerleşik örf ve âdetlere savaş açması, Hanefî-Matüridî geleneğin fetva kitaplarını ve Gazzâlî’yi referans alarak bir ilim olarak kelâma karşı olması açısından selefi düşüncenin farklı bir tonu olarak okunabilir. Selefililiği âdeti Hanefilik ve Gazzâlî üzerinden üreten Birgivî’nin bu konuda Osmanlı coğrafyasında etkilendiği öncülleri olduğu gibi sadık takipçileri de olacak, bu anlayış onunla görünür hale gelerek yerleşik bir dile dönüşecektir. Şüphesiz onun en sadık takipçileri olan Kadızâdeliler de aynı yoldan yürüyerek kendi çizgilerini Birgivî ve Hanefî fukaha üzerinden inşa edeceklerdir. Bu noktada onların selefleri olan Birgivî’yi suiistimal ettiklerine dair iddialar ise bize göre gerçeği tam olarak yansıtmamaktadır. Osmanlı toplumunda bu daralan, selefi karakteri ağır basan, tahammülsüz din anlayışının yerleşmesinde İbn Teymiyye değil referans kaynakları olan Matüridî-Hanefi ulemanın fetva kitapları belirleyici olmuştur. Elbette bu kendine has selefi

çizginin İbn Teymiyye veya Vehhâbî selefiliğiyle benzerlikleri kadar farklılıklarından bahsedilebilir. Bütün bu süreç hiç kuşkusuz dönemin en etkili eserlerinden sayılan ve bir tür kutsallık dahi atfedilen *Tarikât-ı Muhammediyye* üzerinden okunmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Selefilik, Osmanlı, Birgivî, *Tarikât-ı Muhammediyye*, Hanefilik

Selefîlerin İtikadi Konularda Haber-i Vâhidi Delil Olarak Kullanması

Dr. Öğr. Üyesi Hasan KÜÇÜKOSMAN

Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Özet: Selefi anlayış, itikadi konularda naslara sıkı sıkıya bağlı kalmayı esas alarak, Kur'an ve sahih sünneti en temel delil kaynağı olarak kabul etmektedir. Bu bağlamda, haber-ivâhidin itikadi meselelerde delil olarak kullanılması, Selefi düşüncede önemli bir tartışma konusudur. Selefler, sahih olması şartıyla haber-i vâhid rivayetlerini itikatta bağlayıcı bir delil olarak kabul etmekte ve bu tür rivayetlerin zan ifade ettiğini öne süren kelimâ ekollerden ayrılmaktadır. Onlara göre, Hz. Peygamber'den gelen her sahih rivayet, ister mütevatir ister haber-i vâhid olsun, dinde hüccet teşkil eder ve inanç esaslarının belirlenmesinde kullanılabilir. Zira Selefi düşüncede ahkam konusunda delil olduğu halde itikad alanında âhâd hadislerle amel etmemenin hiçbir dayanağı yoktur. Selef âlimlerinden de hadisin sahih olduğu zaman mutlak manada bağlayıcı olduğuna dair haberlergelmiştir. Nitekim âhâdhaberle amel etmemeyi Hz. Peygamber'i karşısında görüp sözünü dinlememekle bir tutanlar olmuştur. Kıyas ya da Medine ehlinin ameli gibi zanna dayalı delillerle pek çok hadisin terk edildiğini söyleyen Selefler, mezhep mensuplarını sünnet karşıtlığı ile suçlamışlardır. Selefi âlimlere göre, itikadi meselelerde gereken kesinlik haber-i vâhidin hüccet oluşuna engel teşkil etmez, zira sahih hadisler güvenilir raviler tarafından aktarıldığında zan değil, ilim ifade eder. Bu nedenle, Selefi âlimler, ahiretle ilgili meseleler, Allah'ın sıfatları ve kader gibi konularda haber-i vâhid hadisleri delil olarak kullanmışlardır. Bununla birlikte, Seleflerin yaklaşımı, diğer İslamî ekoller tarafından eleştirilmiştir. Zira, haber-i vâhidlerde görülen ravi zincirinin yetersiz olması sebebi ile kesin bilgi ifade etmediğini ve bu tür haberlerin sadece amelî konularda delil teşkil edebileceğini ileri sürmüşlerdir. Ayrıca üçüncü bir görüş olarak hadisçilerin bir bölümü âhâd hadislerin karine ile desteklendiği zaman itikatta delil olarak kullanılacağını söylemiştir. Ancak tevatür seviyesinde olmadığı için bu tür haberlerin inkarı küfrü gerektirmemektedir. Sonuç olarak, Seleflerin haber-i vâhidi itikatta delil olarak kullanmaları, İslam düşüncesinde önemli bir ayrışma noktası oluşturmuş, hadis metodolojisi ve akide arasındaki ilişkiye dair farklı yorumların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Haber-i Vâhid, Selefilik, İtikad, Kelam.

Selefi Zihniyetin Fikri Arka Planı

Doç. Dr. Kılıç Aslan MAVİL

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Özet: Erken dönem hadis bilginleri ve onları takip eden çevreler hakkında kullanılan “Selefiyye” tabiri bir mezhep adlandırması olduğu kadar aynı zamanda bir düşünme biçimi ve zihniyete karşılık gelmektedir. Selefilik daha ziyade nasların zâhirine bağlılık ve nakilcilikle nitelenmekteyse de bu dinî tefekkür tarzının esas ayırıcı vasfı “akıl karşıtlığı”dır. Akıl ve rasyonel düşünceyi şeytani bir enstrüman olarak değerlendiren Selefi zihniyet kaçınılmaz olarak nakilci, te’vile muhalif, katı gelenekçi ve muhafazakardır. Ehl-i hadise göre vahyin ne söylediği ile söylemek istediği (hakkında konuştuğu şey) bir ve aynıdır. Bir diğer ifadeyle Kur’an’ın sözel evreni aynı zamanda hakikatin kendisidir, onun gerisinde düşünme, araştırma veya tartışma yoluyla ulaşabileceğimiz başka bir anlam dünyası bulunmaz. Allah’ın zât ve sıfatlarına dair tasvir ve benzetmeler ise fizik evrene kıyasla anlaşılabilir bir yapıda değildir. Bizim açımızdan herhangi bir bilgi içeriğinden yoksun bulunan (bilâkeyf) bu tür ifadeler, iman (ispat ve tasdik) dışında başka bir aklî fiilin konusu edilemez. Vahyi, dış dünyadan bağımsız bir biçimde Tanrı’nın kendi kendine yaptığı ezeli bir konuşma olarak tasavvur eden Selefi düşünceye göre nas ile olgu arasında ilişki kurmaya ve tikel hükümlerden tümel ilkelere ulaşmaya çalışmak, vahye eksiklik atfetmek demektir. Vahyin rasyonel yorumuna kapıyı tümüyle kapatan bu tutucu tavrı Selefi zihniyeti alternatif bir yorumcu ve hüküm kaynağı arayışına itmiştir. Dinin sürekli değişen hayat ile bağını canlı tutacak bu hüküm mercii geniş anlamda sünnet, dar anlamda ise vahyin devamı sayılan hadisten başkası değildir. Bu çerçevede hadis ilmi tefsir, fıkıh ve kelâm gibi sistematik disiplinlerin vazifesini icra eder, ancak vahye dayandırılması bakımından diğerleriyle kıyas kabul etmeyecek bir otoriteye sahiptir. Selefi düşüncenin ikinci temel özelliği Arap dili, kültürü ve tarihini vahiy tecrübesi üzerinden kutsallaştırması, bir anlamda kendi “atalar kültürü”nü (Selef) yaratmasıdır. Bir örneğine Yahudilikte rastladığımız bu yaklaşıma göre Arap dili ve kültürü Tanrı tarafından seçilmiş ve ayrıcalıklı kılınmıştır. Gerçek bir müslüman olabilmek için bu kültüre katılmak, onun dili, kıyafet, örf, adet ve geleneklerini bütünüyle İslâm’dan kabul edip benimsemek gerekir. Sıkça referans verilen “Hz. Peygamber ve ashâbının yoluna uyma” ifadesi burada onların dinî ve ahlâkî örnekliğine tabi olmaktan çok daha öte bir anlam ifade eder. Câbîrî’nin “Arap aklı” kavramsallaştırmasından hareketle Cahiliyye dönemi kabile

ahlâkının Selefi anlayışta bir tür Arap asabiyetine evirildiğini söylemek mümkündür. Selefi düşünce Arap kültür ve coğrafyasını Hz. Âdem, Hz. İbrahim ve Hz. Muhammed gibi peygamberler üzerinden tarihin merkezine yerleştirir. Dolayısıyla bu coğrafyadan hem mekânsal hem de zamansal olarak uzaklaşma aynı zamanda tevhitte uzaklaşma anlamına gelir. İlk üç neslin yanılmazlığı teorisi bu bakımdan merkezi bir yer işgal eder. Kur'an'ın yanı sıra sünnete ve ilk üç nesle dayandırılan nakiller de (âsâr) dinî/göksel bilgi olarak "ilim" kavramıyla ifade edilir. Rivayete dayanmayan her türlü malumat "sahte bilgi" (bidat) olarak adlandırılır. Bu çerçevede fıkıh, tefsir, te'vil, içtihat, kıyas, istidlal vb. merkezi kavramlar da dahil olmak üzere ulemanın fikri birikiminin ürünü olan bütün terminoloji ve metodoloji "bidat" kategorisine yerleştirilir. Çünkü sahabenin bilmediği, ilk nesillerin nakletmediği hiçbir bilgi içeriği "ilim" hüviyeti taşımaz. Hilafetin Kureyşliği teorisi başta olma üzere "Arap aklı"nın dinileştirdiği siyasi, iktisadi, sosyolojik ve tarihi pek çok anlayışın "Ehl-i sünnet ilkeleri" olarak halen geçerliliğini koruyor oluşu, Selefi zihniyetin etkilerinin Ehl-i hadis çevreleriyle ile sınırlı kalmadığını göstermesi bakımından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Selefilik, Hadis, Sünnet, Bidat, Arap Aklı.

Günümüz Selefliliğinin Modern İnkârcı Akımlara Karşı Yaklaşımı

Dr. Öğr. Üyesi Mahmut Yusuf MAHİTAPOĞLU

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Özet: Ülkemizde selefliliğe olan ilgi gün geçtikte artmaktadır. Bununla beraber belirli isim ve eserler üzerinden yapılan çalışmalar selefliliğin aktüel durumunu tespit etmede bir eksiklik olarak dikkat çekmektedir. Genelde kelâma karşı olmalarıyla bilinen seleflilerin modern dönemde yaşanan problemlerde dine karşı getirilen sorulara karşı yüzeysel cevaplar verildiği düşünülmektedir. Bununla beraber Türkiye’deki ilahiyatliteratüründe ele alınan ateizmve deizm gibi birçok inkârcı akıma karşı yapılan çalışmalar ve bu alanlara dönük yoğun ilginin bir benzerini seleflilerin çalışmalarında görmek mümkündür. Öyle ki Sâmî ‘Âmirî, Ebû Zeyd b. Muhammed Mekkî, Abdullah b. Sâlih el-‘Acîrî gibi birçok selefi isim dini inkar eden akım ve görüşlere karşı eserler telif etmiştir. Bu isimler çalışmalarında Sam Harris ve Peter Singer gibi birçok önemli Batılı ismevegörüşlerineyervermiş, ilhâdın İslam alemindeyayılmasının sebeplerini araştırmışlardır. Bu durum seleflilerin sanılanın aksine güncel soru ve sorunlara karşı belirli bir usul üzerinden cevap vermeye çalıştığını göstermektedir. Bunu yaparken kelâm ve münazaradan uzak durmamaları oldukça önemlidir. Örneğin klasik kelâma ait fenkale yöntemini kullanarak kendilerine gelebilecek muhtemel soruları cevaplamaya çalışmaları oldukça dikkat çekicidir. Buna ek olarak çalışmamızda görüşlerine yer vermeye çalışacağımız birçok selefi yazar kendi tecrübelerine binaen dini inkâr eden gençler ile yapılacak münazaralarda akli kullanmanın önemine vurgu yapmaktadır. Modern dönemde gerçekleşen bilimsel tartışma ve değişimlerin getirdiği soru ve sorunlar seleflilerin akide söylemlerinde bir değişikliğe gidilmesini düşünmelerine neden olmuştur. Onların bunu yaparken selefin itikadı olarak isimlendirdikleri inanç manzumelerini güncel problemlere karşı savunmaya çalışmaları önemlidir. Bu durum günümüzde hem tek bir Seleflik anlayışının olduğunu söylemeyi zorlaştırmakta hem de selefliliğin güncel şartlarla birlikte kendi içerisinde birtakım yeniliklere maruz kaldığını göstermektedir. Bu çalışmada günümüz seleflilerinin inkârcı akımlara karşı yaklaşımları incelenerek, modern dönemin üzerlerindeki etkileri ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırma selefliliğin kelâm ile ilişkili güncel dini problemlere karşı olan ilgilerinin bu kadîm ilmin Müslümanların hayatında her zaman önemli bir yer tuttuğu sonucuna ulaşmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kelâm, Ulûhiyet, Nübüvvet, Seleflik, İnkârcı Akımlar

Dijital Arenada Tekfirci Söylem: X Platformunda Selefî Eğilimler ve Nefret Söylemi

Asena SİLER- Doktora Öğrencisi

Akdeniz Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Sosyolojisi Alanı

Özet: Geleneksel, modern, postmodern gibi kavramlarla ifade edilen toplumsal süreçler internet teknolojilerinin ilerlemesiyle birlikte dijitalleşen toplum\ağ ve internet tabanlı toplum vb. şeklinde kavramsallaştırılmaktadır. İnternet tabanlı teknolojinin yaygın kullanımıyla birlikte yeni medya ortamları gündelik yaşamlarımızın ayrılmaz birer unsuruna dönüşmüştür. Yeni medya ortamları; etkileşimsellik, sanallık, dijitallik, multimedya biçimselliği, hipermetinsellik ve yayılım gibi özellikleri sayesinde gündelik yaşantılarımızı ve kamusal alanlarımızı dijital etkileşimli kamusal alanlara dönüştürme imkânı sağlamaktadır. Toplumsal kimliklerin dijital ortamlara taşınmasıyla birlikte yeni medya ortamlarında kullanıcılar dini, siyasi, ekonomik pek çok konuda söz söyleme hakkı elde etmiştir. Dijitalliğin sağladığı sanallık ve dijital sorumsuzluk, yeni medya ortamlarının özellikleri, sosyal medya platformlarının algoritmik yapısı dini söylemlerin de bu ortamlarda yeni anlamlar üretmesine olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda çalışmanın temel amacı X platformunda dolaşıma giren tekfir ve reddiye söylemlerinin dijital ifade buluş biçimlerini incelemek, dini nefret söylemlerinin geleneğe dayandırılarak meşrulaştırılma biçimlerini ele almak, diji-dini otoriteleşme sürecini irdelemek ve dijital etkileşim sürecinde nefretin konumunu belirlemektir.

Çalışmada Teun A. Van Dijk'ın eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılmıştır. Teun A. Van Dijk eleştirel söylem analiz yönteminde cümle ve kelime yapılarını tek tek ayırarak incelemek yerine yapı ve işlevlerin incelenmesi üzerinde durmaktadır. Bu sayede söylemlerin toplumsal olarak karşılık geldiği yapıları ortaya koymayı hedeflemiştir. Bu yöntemin kullanılmasıyla X platformunda dolaşıma giren tekfirci söylemlerin nasıltemsilediği, kurumsallaştığı, değiştiği ve meşrulaştığı değerlendirilebilmektedir. Teun A. Van Dijk'in eleştirel söylem analiz yöntemi makro düzeyde tematik yapı ve anlatım dilini incelemeye imkân vermesi, ardalın ve bağlam bilgisi başlıklarında gönderinin bireysel, toplumsal ve ideolojik izdüşümleri hakkında değerlendirme yapmaya olanak sağlaması, mikro düzeyde ise şekil ve cümle yapılarını ele almaya imkân vermesi bakımından tercih edilmiştir. Araştırma kapsamında X

platformunda Ebu Hanzala lakabıyla bilinen selefi zihniyete sahip Halis Bayancuk isimli kullanıcının diğerlerine yönelik oluşturduğu tekfir retoriği, tekfirin gerekliliğine ilişkin söylemleri ele alınmıştır. Çalışma boyunca kendisi ve destekçileri ile herhangi bir iletişime geçilmemiş olup, veriler yorumlanırken platformun algoritmik özellikleri göz önünde bulundurulmuştur.

Sonuç olarak dini söylemlerin X platformunda geleneksel kodlarından farklılaşarak üretildiği ve dolaşımda kaldığı tespit edilmiştir. Dindarlık tasavvurları, din kaynaklarını yorumlanmasındaki çeşitli farklılıklar, grup aidiyetleri, ideolojik farklılıklar gibi ayrıştırıcı ve dışlayıcı unsurların ön plana çıkarılmasıyla dini içerikli nefret söylemleri dolaşıma girmektedir. Söylemin kutsallaştırılması ve ötekine olan tahammülsüzlük ve hoşgörüsüzlük temelinde oluşturulan ifadeler bu nefretin boyutlarını arttırmaktadır. Dijital ortamda hakikatin belirleyicisi olma yarışı, keskin ve mutlak biçimde ifade bulan söylemler ise dijital tekfir retoriğini pekiştirmektedir. X platformunda tekfir retoriği dini nefret söylemleri olarak dolaşıma girmektedir. Dini nefret söylemleri ise etkileşim olanağı sunan, diji-dini otoriteleşme sürecini destekleyen performans sunumuna dönüşmüştür. X platformunun etkileşim, dolaşımda kalma, hipermetinsellik ve sanallık özellikleriyle dini içerikli söylemler sloganik ve manşet halde sunularak keskinleşmekte, kullanıcılar adeta tekfiri otoritelerini meşrulaştırma aracı olarak kullanmaktadır. Tekfir ve reddiye geleneğine atıfla inşa edilen dini nefret söylemleri ise diji-dini alanda otoriteleşme rekabetinin bir tezahürü olarak yansımaktadır. Dijital ortamda tekfirci dilin; etkileşim, söylemin sürekliden ürettiği, söylemin gündemler oluşturmaya, propagandanın popülerleşerek kişi, grup veya düşünceyi ön plana çıkarması açısından bir ilişki biçimi olarak da tercih edildiği gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Yeni Medya, Dijital Tekfir, Diji-dini Otorite, Nefret Söylemi.

Orta Asya ve Rusya’da Selefilik Araştırmaları ve Analizi

İlias ALİEV, Doktora Öğrencisi

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İslami Araştırmalar Enstitüsü, İslam
Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı

Özet: Son birkaç asırdır İslam dünyasında etkili olan Selefilik, Suûd yarımadasında ortaya çıkışının ardından farklı bölgelere yayılmıştır. Bu bölgelerin başında Rusya ve Orta Asya ülkeleri yer almaktadır. Orta Asya’daki Müslümanların Hanefî-Mâturîdî geleneğe mensup oldukları bilinmektedir. Ancak yaklaşık 70 yıl süren Rus emperyalizmi döneminde “Tanrısızlık” propagandasına maruz kalan bu topluluk, mevcut dinî durumunu kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Yeni bağımsızlık kazanan ülkelerde oluşan bu boşluktan faydalanan Vehhâbi-Selefi din yorumu bu bölgelerde etkili olmaya çalışmıştır. Benzer bir durum Rus coğrafyasındaki Müslümanlar için de geçerlidir. Her iki coğrafyada da Selefi zihniyet varlığını hissettirmeye çalışmıştır. Bu süreç bazen cihat eksenli, bazen ilmî çalışmalarla bazen de İslam’ın tek savunucuları oldukları iddiasıyla gerçekleşmiştir. Siyasî ve itikadî yönden etki sağlamaya çalışan Selefilik, günümüzde Orta Asya ve Rusya’da birçok akademik ve akademik olmayan metne yansımıştır. Böylece farklı akademik disiplinlerin de ilgisini çekmiştir. İlahiyatın yanı sıra tarih, sosyoloji, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler gibi disiplinlerde bu konu tartışılmıştır. Selefilik üzerine çok sayıda yorum yapılmış; bu konu yüksek lisans, doktora, doçentlik tezleri, makaleler, tebliğler, dergi, kitaplar ve kitap bölümleri gibi birçok çalışmaya konu olmuştur. Tebliğimizde Orta Asya ve Rusya’da Selefilik Araştırmaları ve Analizi inceleme konusu olarak belirlenmiştir. Orta Asya ve Rusya’da Selefilik üzerine yapılan akademik ve akademik olmayan araştırmalarda tespit edilen hususların hangi yönleriyle öne çıktığını belirlemek, araştırmamızın hedefidir. Bu çalışmada mevcuteserler, belirli kriterlere göre tespit ve tasnif edilecektir. Ardından çalışmaların tahliline yer verilecektir. Son asırlarda farklı tezahürleriyle karşımıza çıkan Selefilik oluşum süreci, öne çıkan yönleri, ilişkili olduğu zihniyet ve mezhepler, temsilcileri ve zihniyet yapısı, tespit edilen metinler üzerinden ele alınacaktır. Tüm bu girişimler, İslam Mezhepleri Tarihi’nin usul ilkeleri çerçevesinde gerçekleştirilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Selefilik, Rusya, Orta Asya, Kitap, Makâle, Tez*

Orta Asya'da Selefi Hareketlerin Teopolitik Düşünceden Radikalizme Evrilmesi: Özbekistan İslami Hareketi Örneği

Dr. Bekir ÖĞRETİCİ

Özet: Bu çalışmada, Orta Asya'daki Selefi hareketlerin teopolitik düşünceden radikalizme evrilme sürecinin incelenmesi hedeflenmiştir. Özellikle, Özbekistan İslami Hareketi örneği üzerinden bu dönüşüm sürecinin sebepleri, dinamikleri ve bölge üzerindeki etkileri ele alınmaya çalışılmıştır. Selefi hareketlerin Orta Asya'daki tarihi gelişimi, teopolitik düşünceleri ve radikalizme geçiş süreçleri; bölgedeki sosyal, dini ve politik bağlamla ilişkilendirilerek tartışılmıştır.

Selefilik, İslam'ı anlama ve yaşama konusunda İslam'ın ilk üç neslini model olarak kabul eden ve bu modelin korunması mücadelesini veren gelenekçi ve muhafazakâr bir anlayıştır. Bu hareket, özellikle 19. yüzyılda, modernleşme süreçleriyle birlikte ortaya çıkan dini ve toplumsal sorunlara karşı bir tepki olarak şekillenmiştir. 20. yüzyılın başları itibariyle de Orta Asya'da görülmeye başlanmış, özellikle Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla birlikte dini sahadaki kısıtlamalarının kalkması ve bölgedeki siyasi boşluklar, Selefi hareketlerin daha fazla etki kazanmasına yol açmıştır. Bu bağlamda, Orta Asya'da Selefi hareketlerin gelişimi, sadece dini bir fenomen olarak değil, aynı zamanda siyasi bir dönüşüm ve toplumsal değişim süreci olarak ele alınmalıdır.

Araştırmanın odaklandığı Özbekistan İslami Hareketi, bu bağlamda önemli bir örnek teşkil etmektedir. Özbekistan'da Selefi hareketlerin etkinliğinin artması, özellikle Sovyetler Birliği'nin çöküşü sonrasında, dini hareketlerin daha fazla özgürlük bulmaya başladığı döneme denk gelmektedir. Ancak, bu hareketlerin ideolojik dönüşümü ve radikalizme yönelmesi, yalnızca dini bir mesele olarak değil, aynı zamanda sosyal ve politik faktörlerin etkisiyle şekillenmiştir. Özellikle Sovyet sonrası dönemdeki görülen sosyoekonomik sorunlar, toplumsal eşitsizlikler ve hükümetin baskıcı tutumu gibi unsurlar, Özbekistan İslami Hareketi gibi grupların daha radikal bir söylem geliştirmelerine zemin hazırlamıştır.

Teopolitik düşünce, bu dönüşüm sürecinde önemli bir yer tutmaktadır. Selefilik'in teopolitik boyutu, yalnızca bireylerin dini inançlarını şekillendiren bir ideoloji olmanın ötesine geçerek, toplumların yönetiminde ve siyasal düzenin oluşturulmasında nasıl bir etki yapması gerektiği konusunda ciddi bir fikir oluşturmuştur. Orta Asya'da, Selefi hareketler, bu teopolitik anlayışı yaymaya başlamıştır. Bu hareketler, devletin İslamî birdüzenle şekillenmesi gerektiğini savunmuş

ve dini kuralların toplumsal hayata egemen olmasını istemiştir. Ancak, bu teopolitik düşünceler zamanla radikal bir biçime bürünmeye başlamıştır. Özbekistan İslami Hareketi de bu evrimden nasibini almış ve başlangıçta daha ılımlı bir çizgide olan hareket, özellikle 1990'ların ortalarından itibaren daha sert ve radikal bir söyleme dönüşmüştür.

Araştırmada, bu dönüşümün temel dinamiklerini analiz edilirken, dışsal faktörlerin de rolü göz önünde bulundurulmuştur. Özellikle, uluslararası ilişkilerdeki değişimler, Orta Asya'daki Selefi hareketlerin daha radikal bir hale gelmesinde önemli bir etkiye sahip olmuştur. 1990'lardan itibaren, Orta Asya'daki İslamcı hareketler, Afganistan'daki Taliban rejiminin ve Pakistan'daki radikal grupların etkisiyle daha militarist bir dil kullanmaya başlamıştır. Özbekistan İslami Hareketi de bu süreçte, bölgedeki diğer radikal gruplarla etkileşime girerek, daha şiddet yanlısı bir duruş sergilemiştir.

Sonuç olarak, bu makale, Orta Asya'daki Selefi hareketlerin ideolojik evrimini ve Özbekistan İslami Hareketi'nin teopolitik düşünceden radikalizme dönüşümünü detaylı bir şekilde inceleyerek, bölgesel güvenlik dinamikleri hakkında önemli çıkarımlar yapmaktadır. Bu süreçte, hem içsel hem de dışsal faktörlerin etkisiyle şekillenen radikalizm, bölgedeki toplumsal yapıyı, dini hareketleri ve devlet politikalarını derinden etkilemiştir. Bu dinamiklerin doğru bir şekilde anlaşılması, gelecekteki güvenlik stratejilerinin belirlenmesinde kritik bir rol oynamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Selefilik, Teopolitik, Orta Asya, Radikalizm, Özbekistan İslami Hareketi.

Avustralya’da Radikal Dini Selefilik ve Faaliyetleri

Dr. Öğretim Üyesi Recai ÇETRES

Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Özet: Selefilik, Hz. Peygamberve onaenyakın olan üç neslin dönemine dönüşü ve o neslin İslâm anlayışını benimsemeyi savunduğunu iddia eden bir akımdır. Ancak bu akım zamanla bu eksenin tam zıddına bir yön değiştirerek şiddete başvuracak kadar değiştiğini görmekteyiz. Tebliğimize konu ettiğimiz Avustralya’da selefilik ve radikal unsurları özellikle göçmen toplumlar arasında belirli guruplar tarafından benimsendiğini söyleyebiliriz. Bu tebliğimizde radikal selefilik ve onların faaliyetleri hakkında belirli kaynaklardan istifade ile beraber 1997-2003 yılları arasında bu ülkede görevli olarak bulunmam nedeniyle müşahade ve gözlemlerimi de aktararak toplumsal etkileri ve Avustralya devletinin bunlara karşı tutumları ele alınacaktır.

Avustralya kıtası N.S.W. (Yeni Güney Galler), W.A. (Batı Avustralya), V.(Viktorya), S.A. (Güney Avustralya), Queensland ve Tasmanya olarak altı eyalete ve bir de başkent şehri Canberra olarak ayrılmıştır. Yoğunluk N.S.W bölgesi olmakla beraber diğer eyaletlerde dahil farklı etnik ve dini guruplardan oluşan bir yapıya sahiptir. Bugün 150.000 ne yakın Türk nüfusun yaşadığı kıtaya ilk olarak Türk toplumu 1968 yılında gitmiş olup genel anlamda 1970’li yıllardan itibaren Ortadoğu ve Asya ülkelerinden göçmenlerin gitmesiyle selefilik de bu ülkede kendine yer bulmuştur. Bu guruplar daha çok dini eğitim veren yerler, ibadet merkezleri ve onları idare eden sivil dernekler etrafında toplanarak faaliyet göstermeye çalışmışlardır. Daha sonra bu merkezlerden radikal ve şiddet yanlısı guruplar oluşarak kendi başlarına bu merkezlerden bağımsız olarak faaliyet göstermeye yönelmişlerdir.

Bu radikal guruplareğitimve ibadet merkezi olan camilerve dernekler den bağımsız olarak internet ve propaganda yoluyla, sosyal medya platformlarını kullanarak düşüncelerini yaymaya çalışmışlardır. Bu propagandalarında daha çok gençleri hedef alarak A.B.D. ve Batı karşıtı söylemlerle cihad vurguları yapmaktadırlar. Avustralya devleti ise sivil toplum marifetiyle göçmenlerin oluşturduğu eğitim kurumları, camiler ve buna benzer faaliyet merkezleriyle onlara bir takım yetki ve imkanlar vererek sıkı bir iş birliği oluşturup kontrol altına alıp izlemektedir.

Özellikle bu durum kendi kimliklerini, dillerini ve kültürlerini koruyarak bu ülkeye entegre olmaya çalışan başta Türk toplumu olmak üzere diğer toplumları olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Burada

şunu özellikle iftiharla vurgulamam gerekir altı yıl görev yaptığım süre içerisinde özellikle D.İ.Başkanlığı uhdesinde olan camiler, dernekler, vakıflar ve din görevlileri devlet nezdinde çok itibarlı ve örnek Müslüman toplum olarak gösterilmiştir.

Avustralya devleti bu tür radikal gruplarla toplumun huzur ve güvenliğini koruması için gerekli her türlü tedbirleri almıştır. Bununla beraber Sivil toplumların uhdesinde olan eğitim kurumları ibadet merkezleri olan başta camiler, vakıflar ve derneklerle sıkı bir ilişki içerisinde olup gençliği bu tür zararlı örgütlerden korumaya çalışmaktadır. Selefî grup ve düşüncesinin yayılmasını önlemek için başta eğitim olmak üzere göçmen olan vatandaşların entegrasyonu ve denetimlerini arttırarak kapsamlı bir çalışma başlatmıştır.

Anahtar Kelimeler; Radikal Gruplar, Selefilik, Avustralya, Göçmen toplulukları, İbadet Merkezleri, Vakıf ve dernekler.

Mısır’da Selefi Düşüncenin Kurumsallaşması:
el-Cem’iyyetu’s-Şer’iyye
Dr. Tuba ÖZTÜRK

Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı

Özet: XX. yüzyılın başlarında Mısır’da ortaya çıkan Selefi hareketler arasında el-Cem’iyyetu’s-Şer’iyye, 1912 yılında Mahmud Muhammed Hattâb es-Sübki tarafından kurulmuş ve Mısır’daki ilk kurumsal Selefi yapılanmalardan biri olmuştur. Cemiyet, dinî ve toplumsal alanda gerçekleştirdiği faaliyetlerle yalnızca Selefi anlayışın Mısır’daki gelişimine katkıda bulunmamış, aynı zamanda modern dönemde İslamî hareketlerin toplumsal yapılar üzerindeki etkisini gözler önüne sermiştir. Bu çalışmada, el-Cem’iyyetu’s-Şer’iyye’nin tarihsel bağlamı, kuruluş süreci, fikrî arka planı ve Mısır’daki Selefi hareketler içerisindeki konumu ele alınmaktadır. Cemiyetin kuruluş gayesi, Mısır’da yaygın olan bid’at ve hurafelerle mücadele etmek, Ehl-i Sünnet akidesini ihya etmek ve sünnet merkezli bir dinî hayat inşa etmektir. Kurucusu Hattâb es-Sübki’nin selefi çizgideki düşünceleri, Cemiyet’in vaaz ve irşad faaliyetlerine yön vermiş, halkı Kur’an ve Sünnet’e yönlendirme amacı güden bir dinî hareket hüviyeti kazandırmıştır. El-Cem’iyyetu’s-Şer’iyye, yalnızca bir ilmî cemiyet olarak kalmamış, eğitim ve sosyal hizmet alanlarında da faaliyet göstermiştir. Cemiyet, bid’atlerin yaygın olduğu bir dönemde sünnetin ihyası için dinî eğitim veren okullar açmış, kadınların eğitimine önem vermiş ve tıbbî yardımlar sağlayarak toplumsal kalkınmaya katkıda bulunmuştur. Siyasetten uzak durmayı ilke edinen cemiyet, İngiliz işgali altındaki Mısır’da herhangi bir politik yapıya eklenmemiş, ancak halkı dinî kimlik bilinciyle yetiştirerek dolaylı bir etki ortaya koymuştur. Cemiyetin faaliyetleri, Mısır’daki diğer Selefi akımlarla karşılaştırmalı olarak ele alındığında, özellikle tasavvuf ve fıkıh anlayışındaki farklılıklar dikkat çekmektedir. Hattâb es-Sübki, tasavvufa ve geleneksel tarikat anlayışına eleştirel bir tutum benimserken, fikhî olarak Ehl-i Hadis ve Selefi geleneği önceleyen bir yaklaşım sergilemiştir. Günümüzde el-Cem’iyyetu’s-Şer’iyye, Mısır’da hâlâ aktif bir yapı olup eğitim ve sosyal yardım alanlarında varlığını sürdürmektedir. Bu çalışma, el-Cem’iyyetu’s-Şer’iyye’nin Mısır’daki Selefi hareketler içindeki konumunu, tarihsel bağlamını ve günümüze etkilerini ele alarak, modern Selefi hareketlerin tarihî kökenlerini anlamaya katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: el-Cem’iyyetu’s-Şer’iyye, Selefilik, Mahmud Hattâb es-Sübki, Mısır, Sünnetin İhyası, İslamî cemiyetler, Modern Selefi Hareketler

Selefi-Vahhabî Anlayışının Kabir ve Türbe Ziyaretiyle İlgili Görüşlerine Teolojik ve Sosyo-Politik Açıdan Eleştirel Bir Yaklaşım

Prof. Dr. Recep ÖNAL

Giresun Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Kelam YL Öğr. İbrahim BOZKAYA

Giresun Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Özet: Kabir ve türbe ziyaretleri, neredeyse bütün toplumlarda dinî ve kültürel bir gelenek olarak kendine yer bulan ritüellerin en başında gelmektedir. Toplamların dinî ve kültürel dinamiğine göre yapılan ziyaretlerde birtakım farklılıklar olmakla birlikte peygamberin kabirleri, dinî ve siyasî liderlerin mezarları, evliya türbeleri ve aile kabristanları hemen hemen tüm toplumlarda ziyaret edilen yerler arasında yer almaktadır. İslam toplamları için de bu durum söz konusudur. Nitekim Müslümanların çoğunluğu ilk dönemlerden itibaren kabir ve türbe ziyaretlerini dinî geleneklerden biri olarak görmeye devam etmiştir. Bununla birlikte tarihsel süreçte kabir ve türbe ziyaretine karşı çıkıp, katı ve sert bir tutum sergileyenler de olmuştur. İslam düşünce tarihinde bu tutumuyla ön plana çıkan dinî/mezhebî akımların en başında ise Selefilik ve onun radikal yorumu olarak kabul edilen Vahhabîlik gelmektedir. Kabir ve türbe ziyaretlerini kesin bir şekilde reddeden ve bu tür uygulamaları İslam dışı olarak nitelendiren bu akımın mensuplarına göre kabir ve türbe ziyaret etmek ve buralarda bir takım dinî ritüellerde bulunmak İslam'ın özünde yer almayan, dine sonradan ilave edilen bid'atlarıdır. Ayrıca bu görüş mensupları Kur'an ve hadislerden hareketle bu tür bid'atların tevhid inancına zarar verdiğini ve zamanla insanları şirke düşüreceğini de iddia etmekte, bu yüzden de dinî ve kültürel sembol kabul edilen türbe, kabir ve mezar gibi ziyaret yerlerinin yıkılması gerektiğini savunmaktadırlar. Dolayısıyla İslam düşünce tarihinde Selefi-Vahhabî akımının bu karşı çıkışı kabir ve türbe ziyaretlerini dinî/itikadî ve siyasî açıdan tartışma konusu haline getirmiştir. Bu tebliğde Selefiyye ve Vahhabilik mezhebinin kabir ve türbe ziyaretlerine yaklaşımlarının teolojik temelleri incelenecek, akabinde İslam toplamlarında nasıl etkiler doğurduğu hususu sosyo-politik açıdan ele alınıp değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Selefiyye, Vahhabîlik, İbn Teymiyye, Muhammed b. Abdülvehhâb Kabir ve Türbe Ziyaretleri

İzmirli İsmail Hakkı'nın Selefilik'le İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme

Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Hanefi SULUOĞLU

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Özet: Yeni ilm-i kalam dönemi, kalam disiplindeki geleneksel birikimin yetersizliği üzerine ortaya çıkan tartışmalarla şekillenmiştir. Bu dönemde, müteahhirun kalamına yönelik tenkitler, İbn Teymiyye gibi isimlerin görüşlerinden istifade edilerek geliştirilmiştir. Ancak bu eleştiriler, bazıları tarafından kolay bir şekilde selefilikle ilişkilendirilmiş ve özellikle İzmirli İsmail Hakkı gibi âlimlerin selefi metodu benimsediği iddia edilmiştir. Kanaatimizce bu iddialar, dönemin dinamiklerini ve İzmirli'nin eserlerini bütüncül bir okumadan uzak olduğu için tutarlı değildir.

İzmirli İsmail Hakkı'nın müteahhirun kalamcılarına yönelik eleştirileri, İbn Teymiyye ve İbn Kayyım'a olan muhabbeti, teville mesafeli duruşu, cedel ve ihtilaflardan kaçınması gibi nedenlerle selefilikle ortak yönler taşır. Ancak bu yaklaşımlar, onun selefi bir metod benimsediği anlamına gelmez. Aksine, İzmirli'nin kalam, felsefe ve mantık alanındaki eserleri ve görüşleri, onun selefi olarak değerlendirilmesini imkânsız kılmaktadır.

Bu çalışmada İzmirli İsmail Hakkı'nın Selefilik'le ilişkisi, dönemin ilmi ve siyasi dinamikleri ve onun eserlerinin bütüncül bir okuması üzerinden değerlendirilecek ve kalamî arayışlarının niçin Selefilik'le örtüştüğü problemi üzerinde durulacaktır. Sanılanın aksine İzmirli'nin tipik bir selefi olmadığı, kalam ilminin anlam ve önemine vakıf bir profil çizdiği söylenebilir. Böylece İzmirli'nin yaşadığı dönemi yansıtan bir alim olarak anlaşılması gerektiğine dair bulgular metin tahlili ve betimleme yöntemiyle ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kalam, Yeni İlm-i Kalam, Kelami arayışlar, Selefilik, İzmirli İsmail Hakkı.

Türkiye’de Kelam Akademisyenleri Tarafından Selefilik Üzerine Yapılan Tebliğ, Makale Ve Tez Çalışmalarının Muhteviyatı

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Kenan ATILGAN

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Özet: Selefi anlayış hayatın bütününün Kur’an ve sünnete yani bu ikisinden üretilen şeriata göre değerlendirilmesine dayanmaktadır. Anlayışların temeldinamiklerinden biri Kur’an ve Sünnetin lafzın esas alınması diğeri ise olumlu da olsa her türlü yeniliğin reddedilmesidir. Bu bağlamda naklin lafzı tartışmasız kabulü gerektirmekte, aklın yetersizliği ifade edilmekte ve nakil ile aklın uzlaşımı kabul görmemektedir. Din tamamen erdirilmiştir. Dolayısıyla söylenecek her şey de söylenmiştir. Yeni söylenecek şey her ne olursa olsun Allah adına söylenmiş olacaktır ki bu kabul edilmeyecektir. Allah ve resulünün emir ve nehiyleri dışında yeni-bid’a olarak bir emir ve nehiy konulamaz. Selefi anlayış bu görüşüyle tevhidin sadece inanç ile değil amel ile doğrudan alakalı olduğunu ortaya koymuş olmaktadır.

İslam dininin yorumlanması üzerine selefi anlayış dışında Mu’tezile, Ehl-i sünnet ve Şia gibi mezhepler dinin inanç ve amel boyutunda görmezden gelinemeyecek görüş ve ilkeler ortaya koymuşlardır. Özellikle ana omurga olan Ehl-i sünnet-i âimme anlayışı üzerinden bakıldığında teorik söylemlerin pratik karşılığı meselelerin izahında daha geniş bir perspektif sunmaktadır. Farklılığın zenginlik olarak kabul edilmesi yerine dışlanması anlayışı beraberinde daha sert söylemleri doğurmuştur. Bu durum sadece söylem olarak kalmamış eylem alanında da Müslümanların şiddet ile anılması gibi bir fobik duruma sebebiyet vermiştir. Çünkü gelinen noktada selefi anlayış kendisi gibi düşünmeyenlerin kanları ve mallarının helal olduğu ilkesini benimsemiştir.

Yukarıda yer verilen açıklamalardan hareketle içinde yaşanan zaman diliminde, bir buçuk asırdır meydana gelen değişim ve gelişmeler, geçmişte olmayan ancak bugün Müslümanları doğrudan ilgilendiren meseleler birlikte düşünüldüğünde söylenecek çok söz vardır. Son yıllarda özellikle Ortadoğu’da görülen siyasi olayların da etkisiyle Selefilik üzerine yapılan çalışmaların sayısı hızla artmış, temel İslam bilimlerinin bütün alanlarında konu farklı yönleriyle ele alınmıştır.

Ülkemizde kelam ve İslam mezhepleri tarihi alanında çalışan akademisyenler tarafından yapılan konuyla ilgili çok sayıda tebliğ,

makale, tez ve kitap çalışması bulunmaktadır. Bu nedenle bu tebliğde ilgili akademisyenler tarafından selefilik üzerine sunulan tebliğ, yazılan makale ve yapılan tez çalışmaları ele alınacaktır. Bildirinin amacı, selefi anlayışın geçmişi ve bugünü, dini ve siyasi görüşleri ile statik ve dinamikliği gibi meselelerin hangi noktalardan ele alındığı incelenecek, konunun hangi noktalarında yoğunlaşma ve odaklanma olduğu, nelerin eksik kaldığı tespit edilecek ve selefi anlayışın etki alanı ile problematik yönü değerlendirilecektir. Eleştirel yorumlar göz önüne alınarak varsa çözüm önerilerine değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kelam, İslam Mezhepleri Tarihi, Selefilik, Tebliğ, Makale, Tez.

İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Selefilik Anlayışları: İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği

Dr. Öğr. Üyesi İrem CEYHAN

İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Özet: Bu bildiri, İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin Selefilik algısını incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, Selefi düşüncenin öğrenciler tarafından nasıl tanımlandığını, hangi kaynaklardan beslendiğini ve bu düşüncenin öğrenciler üzerindeki potansiyel etkilerini ortaya koymayı hedeflemektedir. Araştırma, nitel bir yöntemle gerçekleştirilecek olup, öğrencilere yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan mülakat formu uygulanacaktır. Mülakat formunda: “Selefi düşüncüyü nasıl tanımlarsınız? Kendi kelimelerinizle Selefi düşüncenin temel prensiplerini ve özelliklerini nasıl ifade edersiniz? İlahiyat Fakültesindeki eğitiminiz boyunca selefi düşünceyle ilgili bilgilere hangi kaynaklardan eriştiniz? (Kitap, makale, ders, seminer vb.) Bu kaynakların üzerinizdeki etkisi nasıl oldu? Sizce Selefi düşüncenin günümüz Müslüman toplumları üzerindeki etkileri nasıldır? Günümüz sorunlarına çözüm üretebileceğini düşünüyor musunuz? İlahiyat Fakültesi öğrencisi olarak Selefi düşünceye yaklaşımınız nasıl olmalı? Sizce İlahiyat Fakülteleri, Selefi düşüncüyü nasıl ele almalı ve öğrencilere nasıl bir bakış açısı sunmalı?” şeklindeki sorular, alternatif bakış açıları yakalanması ve maksimum çeşitlilik sağlanması amacıyla; farklı cinsiyetlerde, farklı yaşlarda ve farklı sınıf seviyelerinde öğrencilere yöneltilerek veriler toplanacaktır. Çalışmada katılımcılara gönüllü onam formları imzalatılarak araştırmanın süreçleri ve kendileri ile ilgili boyutları hakkında gerekli bilgilendirmeler yapılacaktır. Mülakat soruları, öğrencilerin Selefilik hakkındaki algılarını, bilgi kaynaklarını, Selefi düşüncesin bireysel ve toplumsal etkilerini keşfetmeye yönelik tasarlanmıştır. Bu bağlamda elde edilen bulgularla, öğrencilerin Selefi düşünceye bakış açıları, bu düşünceye yönelik bilgi düzeyleri ve bu düşüncenin öğrenciler üzerindeki potansiyel etkilerini ortaya çıkarılacak ve analiz edilecektir. Çalışma, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin selefi düşünceye yönelik algılarını anlamak ve bu konuda farkındalık oluşturmak açısından önem taşımaktadır. Bu bağlamda elde edilen veriler aracılığıyla İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin Selefi düşünceye karşı geliştirdiği tutumların, akademik müfredat, medya ve toplumsal etkilerle nasıl şekillendiğine dair de çıkarımlar yapılabilecek; eğitim politikaları ve dini eğitim içeriklerin şekillendirilmesinde çalışma literatüre katkı sağlayabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kelam, İlahiyat Fakültesi, Selefilik, Öğrenci, Anlayış

İbn Teymiyye Düşüncesinde Tanrı'nın Mevcudiyeti ve Bir Miktarla Sahip Olması Arasındaki Zorunlu Korelasyon

Dr. Öğr. Üyesi Cihan ÖZAYKAN

Bartın Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi

Özet: Bu çalışma, İbn Teymiyye'nin Tanrı'nın bir miktara sahip olması gerektiği tezini savunduğunu söylemekte, İbn Teymiyye'nin bu teze ontik bir zorunluluk yüklediğini belirtmekte ve böylece İbn Teymiyye'nin, ortaya koyduğu Tanrı tasavvurunu söz konusu cihetten nasıl teorize ettiğini yahut felsefi olarak nasıl anlamlandırdığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Metin analizi yöntemi temelinde şekillenen çalışma, cisim terimin Tanrı'ya yüklenip yüklemeyeceğini ve "Tanrı cisim değildir." yargısının tenzih gayesine katkı sunup sunmadığını tartıştıktan sonra sınırlılık ve miktar ile ilgili bahislere geçmektedir. Bu çerçevede Tanrı'nın, kelimcilerin iddia ettiği gibi "ne evrenin içinde ne de dışında" olduğuna yönelik yaklaşım tartışılmakta ve bunun onları nasıl bir Tanrı tasavvuruna mahkum ettiği ortaya konulmaktadır. İbn Teymiyye düşüncesi bakımından Tanrı'nın kendinde kaim olan bir mevcut olarak var olması için "evrenin dışında" niteliğini almasının gereği dile getirildikten sonra haddi zâtında miktar sahibi olmasının da ona göre Tanrı'nın varlığını zorunlulukla koşulladığı söylenmektedir. Sonuç olarak, İbn Teymiyye'nin nazarında Tanrı'nın evrenin dışında, duyusal işaretlerle işaret edilebilir, her yönden sınırlı ve insan tarafından bilinemese de belirli bir miktara sahip olduğu söylemektedir. Bunun yanı sıra Tanrı'yı cisim olarak isimlendirmenin İbn Teymiyye'nin hakikat tartışmasında esas aldığı doğal dil açısından yanlış olduğu ve onun düşüncesinde Tanrı'nın hiçbir surette evrendeki herhangi bir şeye özdeş olamayacağı ifade edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kelam, İbn Teymiyye, Tanrı, Mevcudiyet, Miktar

İbn Teymiye'nin Aklın ve Naklin Çelişmezliği Anlayışının Kelami Açıdan Kritiği

Prof. Dr. Hüseyin AYDIN

Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Özet: İbn Teymiye aklî ve naklî kesinlikler arasındahakikî birteâruzun (çelişmenin) olmadığı sonucuna ulaşmak için kitabında aklî olanı naklî olanın önüne geçirme prensibini ortadan kaldırmayı ve onun yanlış olduğunu ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Peşinden ortaya çıkacak olan aklî çelişenin yanlış olduğuna hükmedip, ortadan kaldırmanın zorunlu olduğuna varmak istemektedir. İbn Teymiye böylece çelişmeleri halinde nakli aklın önüne geçirme çağrısı ile Râzî'nin konumuna zıt bir tavır alarak teâruz problemi ile ilgili kendi pozisyonunu belirler. Bu konuda o şöyle demektedir: “Şer’ ve akıl teâruz ettiği zaman şer’in takdimi zorunludur. Zira akıl, haber verdiği her hususta şer’i doğrular. Hâlbuki şer’ ise haber verdiği her hususta akli doğrulamaz.” Ancak İbn Teymiye vahiy ürünü olan nakil ile bizzat vahyin teklife medar kıldığı akıl arasındaki teâruzu haddi zatında problemli bir durum olarak mülâhaza etmektedir. Bu nedenle aklın nakle öncelenmesi görüşünü eleştirme sadedinde, kat’î aklî ve naklî hükümler arasında teâruzun mümkün olmadığı görüşünü tekrarlar. Durum böyle olunca önceliğin, kaynağı ne olursa olsun hükmün kesinliğine bağlı olması gerekir. Her ikisinin de kat’î olması halinde teâruz imkânsızdır. Şayet her ikisi de zannî iseler, aralarında kesinliği ağır basan öne alınır. İbn Teymiye bu noktadaki tutumunda mütereddît davranmakta ve zannî nakli erteleme hususunda çekimserlik göstermektedir. Bu bağlamda şöyle söylemektedir: “Eğer Rasûlullah’tan nakledenin yalan söylemesi veya nakilde hata yapması veya onun sözünün tartışma mahallinde aklın hilafına delâlet etmesi gibi sebeplerle sem’in akla muhalif delâletinin batıl olması nedeniyle, biz sem’e muhalif olarak aklî istidlalde bulunuruz” denirse, buna şöyle denilerek karşı çıkılır: “Biz, akla muhalefeti durumunda sem’ ile istidlalde bulunuruz. Çünkü aklın sem’a muhalif delaleti, bazı öncüllerinin batıl olması nedeniyle batıldır. Zira sem’a muhalif aklî delillerin öncüllerinde bulunan, uzatma, kapalılık, karışıklık, çelişki gibi, yanlışlığını gerektiren hususlar, sem’î delillerin öncüllerini fesada uğratacak hususlara kıyasla daha büyüktür.” İbn Teymiye'nin işaret ettiği rasulün haberiyle çelişen aklın, kitabın hükümlerinin önceliğini kabul etmeyen bir akıl olmadığı açıktır. Çünkü onun karşı durduğu ve görüşlerine karşı koyduğu hasım, Peygamberin doğruluğunu kabul eden ve onun bilgi kaynağı oluşu hakkında kararsız kalanlar karşısında mücadele veren kelâm okuludur

ve düşünce kaynağı noktasında zannî haberin devre dışı bırakılmasında ısrar eden akıldır. Bu nedenle İbn Teymiye'nin zannî nakilde aklın hakem kılınmasını reddetme hususunda tutumunu katılaştırdığını görürüz. Hem Râzî hem de İbn Teymiye akılcılığı ister akla, ister vahye ait olsun kat'î hükümlere uyulmasının zorunluluğu ve aklî ve naklî kat'îler arasında teâruzun mümkün olmayacağı hususunda söz birliği etmişlerdir. Ancak problem iki aklın veya iki nazar ve istidlal yönteminin teâruzuyla alakalıdır. Yoksa Râzî vahyin bilgi kaynağı oluşunda şüphe etmez. O, Esâsu't-Takdîs adlı eserinde yaptığı gibi varlık konusunda genel tasavvurunu belirlemek için Kur'ân nassından yola çıkar. Fakat Râzî, anlamı zahirine yükleme imkânı olmayınca, Kitab'ın naslarını te'vil etmeye ve kat'î aklî hükümlerle çeliştiğinde haber-i vâhidi reddetmeye çağırıyor. Aynı şekilde İbn Teymiye naklin doğruluğunu açıklamada aklî ilkelerin önemi hususunda şüphe etmez. Fakat o, akla nispet edilen her şeyin, şüpheyi ihtimal vermeyecek şekilde kat'î olduğu görüşünde değildir. İbn Teymiye aklî delilin şeriata ters düşmemesi gerektiğini savunur, zira pek çok şüphe arız olan akıl zayıf ve âcizdir. "Şer'a muhalif olan akla itimad edilemez" görüşüyle kelimcilerin aksine aklın pozisyonunu zayıflatmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Akıl, Nakil, Yöntem, Tearuz, İbn Teymiye, Fahreddin Râzî

Günümüz Radikal Seleflerinin Siyaset ve Cihat Anlayışının Tarihsel Temelleri Bağlamında İbn Teymiyye'nin Siyaset ve Cihat Teorisi

Doç. Dr. Adem ERYİĞİT

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Özet: Günümüz seleflerinin siyasetle ilgili görüşleri ve bu husustaki katı tutumları dikkat çekicidir. Özellikle cihatla ilgili görüşleri ve bu görüşlerin cihatçı selefi yapılar tarafından ortaya konulan tatbikatı sağduyulu kesimler tarafından olumsuz karşılanmakta ve eleştirilmektedir. Cihatçı yapıların dini düşünce ve eylemleri, dünyada İslam ve Müslüman algısını olumsuz yönde etkilemektedir. Ehl-i hadis geleneğine bağlılık iddiasında olan Selefler, görüş ve düşüncelerini başta Ahmed b. Hanbel olmak üzere ehl-i hadis'in önemli temsilcilerine dayandırma gayreti içindedirler. Bu alimlerden birisi de selefi anlayışın temellendirilmesinde en etkili şahıslardan biri olan İbn Teymiyye'dir. Seleflerin siyaset ve cihatla ilgili görüşleri incelendiğinde birçok düşünce ve iddialarına İbn Teymiyye'yi referans gösterdikleri göze çarpmaktadır. Onlaryadoğrudan İbn Teymiyye'nin görüşlerineiddialarını dayandırmaya çalışmakta ya da İbn Teymiyye'nin görüşlerini daha radikal bir zemine taşıyan Muhammed b. Abdilvehhab'ın görüşlerine atıfta bulunmaktadırlar.

Söz gelimi yöneticileri ve halkı Müslüman da olsa şeriatı tam olarak tatbik etmeyen yönetimleri meşru bir yönetim olarak görmeme, bu yönetimleri küfür rejimleri olarak adlandırma ve bu yönetimlere destek vererek içinde görevler almayı tağuta yardım olarak görme anlayışı seleflerde yaygın kabul gören bir durumdur. Bu bakış açısının tarihsel temellerini İbn Teymiyye'nin kendi devrinde yaşayan ve İslamı kabul etmiş Moğol hükümdarlarına karşı takındığı tavrında bulmak mümkündür. Yine cihatla ilgili görüşlerinde Müslümanların bir kısmını mürted olarak adlandırma, onlarla savaşı meşru görme ve Şiîler gibi bazı mezhep gruplarıyla savaşmanın zorunluluğu iddiası gibi görüşlerinin önemli ölçüde İbn Teymiyye'nin yaşadığı dönemin konjonktürü gereği ortaya koyduğu bazı fikirlerini günümüze taşımalarından kaynaklandığı kuvvetle muhtemeldir.

Biz bu çalışmada günümüz seleflerinin siyaset ve cihatla ilgili görüşlerinin tarihsel arka planını tespit edebilmek için İbn Teymiyye'nin siyaset ve cihatla ilgili düşüncelerini ele almaya, günümüz selefleri benzeşen ve ayrışan yönleri ortaya koymaya çalışacağız. Ayrıca İbn Teymiyye'nin görüşlerinin daha çok kendi yaşadığı devir ve olaylarla ilgili olduğunu günümüze aynıyla taşınmasının ciddi problemler doğuracağına dikkat çekmeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Selefilik, Siyaset, Cihat, Mürted, İbn Teymiyye

Neo-Seleflîge Göre Emri bi'l-ma'rûf nehyi ani'l-münker (Cihadçı Söylemin Teolojik Temelleri)

Dr. Öğretim Üyesi Ayşe BAYRAKTAR BARIŞ

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Özet: Selefiyye, ilk dönem İslâm toplumunda Hz. Peygamber ve sahabenin dini anlama, anlatma ve yaşama biçimini örnek kabul eden bir dini zihniyettir. Bu zihniyet nassların anlaşılmasında tevili kabul etmemekle birlikte, ortaya çıkan yeni soru ve sorunların çözümünde re'ye ve akla danışmayı kabul etmezler. Selefi düşünceye göre tek bilgi kaynağı Kitap ve Sünnet'tir. Selefilik daha sonraki dönemlerde siyasi bir kimlik kazanmış ve Vehhabilik ortaya çıkmıştır. Müslümanlar arasında İslâm'ın karşılaştığı kriz dönemlerinde sorunların çözümü noktasında öze dönüşü savunan Selefilik, günümüzde farklı coğrafyalarda belli bir mezhep olmaktan uzak, dışlayıcı, tekfirci din dilini benimsemiş dini bir akım olarak karşımıza çıkmaktadır. Neo-Selefilik olarak adlandırılan şiddet taraftarı bir İslâm anlayışı benimseyen bu dini hareket, düşünce yapısını Selefilik'ten almış ancak bazı yönleriyle ayrılmaktadır.

Kur'ani bir hüküm olan Emri bi'l-ma'rûf nehyi ani'l-münker de Selefilik ve Neo-Selefilik arasında anlayış farklılığını ortaya koyması bakımından önemli bir kavramdır. Tüm İslâm mezheplerinin kabul ettiği en önemli prensiplerden biri olan Emri bi'l-ma'rûf nehyi ani'l-münkeri her mezhep kendine özgü bir anlayışla uygulamıştır. Bu prensibi benimseyen Vehhabilik'in kurucusu Muhammed b. Abdülvehhab ve tabileri, Selefliği sistematize eden İbn Teymiyye'den birçok konuda olduğu gibi bu prensibin anlaşılması hususunda da etkilenmişlerdir. Bu ilkenin uygulanmasında, davet faaliyetini gerçekleştirecek kişinin özellikleri, maruf ve münkerin bilinmesi vb. konularda İbn Teymiyye'yi takip etmişlerdir. Ancak Muhammed b. Abdülvehhab ve tabileri, emri bi'l-ma'rûf nehyi ani'l-münker ilkesini bid'atlerle mücadele etmede ön plana çıkararak, ilkenin uygulanmasının ancak cihad ile mümkün olacağı fikrini savunmuşlardır. Toplum içinde bu ilkeyi uygulayacak kimselerden oluşan bir birimin kurulmasının, alkol kullanımını, ipekli elbise giyilmesini, tütün içilmesini, müzikle meşgul olunmasını engellemeyi mümkün kılacaktır, şeklinde bir düşünce geliştirmişlerdir.

Günümüzde ise Neo-Selefi akımların yaygın bir biçimde Kur'ani bir prensip olan Emri bi'l-ma'rûf nehyi ani'l-münkeri, özellikle Müslümanlara karşı uygulanan cebrin dini dayanağı olduğunu görmekteyiz. Çalışmamızda Neo-Selefi akımların sahip olduğu dışlayıcı, tekfirci, fanatik ve şiddet yanlısı din dilini temellendirdikleri Emri bi'l-ma'rûf nehyi ani'l-münker ilkesinin, Cihadçı bir söyleme nasıl evrildiği ve günümüzde İslâm algısını ne şekilde etkilediğini ele alacağız.

Anahtar Kelimeler: Selefilik, Neo-Selefilik, Emri bi'l-ma'rûf nehyi ani'l-münker, Cihadçı Söylem, Modern Haricilik

İlâhî İrâde'nin Anlaşılmasında Selefi ve Mâtürîdî Yaklaşımlar

Prof. Dr. Harun ÇAĞLAYAN

Kırıkkale Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi

Özet: Müslüman teolojisinin başat konuları arasında sayılan ulûhiyet bahsinin öncelikli tartışma alanı, ilâhî sıfatlar meselesidir. Genel olarak kelimcılar, sıfatlar bahsinde Allah'ı kâmil sıfatlar muttasıf, noksan sıfatlardan ise münezzeh kılmayı amaçladıklarından tevhid anlayışlarını bu ilke üzerine inşa etmişlerdir. Şu kadar var ki onların konuları ele alış biçimleri ve tanrı-âlem ilişkilerinde bağlı oldukları ilkelere göre sıfat anlayışlarında bir takım farklılıklar bulunmaktadır. Çalışmada, bu farklılıklar arasında aynı ekol içinde görünmesine karşın selefi ve Mâtürîdî söylemler arasındaki temel ayrılık noktaları arasında özel bir yeri olan *İrâde* sıfatıyla ilgili tartışmalara değinilecektir.

Selefi ve Mâtürîdî kelimcılar, Allah'ın diğer varlıklara benzeterek teşbih ve tecsime düşmemek için ilâhî sıfatlar hakkında tefviz ve te'vil yöntemlerini kullanmışlardır. Dinde naklî önceleyen selefi söylemin metodu olan tefviz, ilâhî sıfatların izah ve anlaşılmasında hakiki veya mecazi herhangi bir yorum yapmaksızın işi Allah'a havale etmek ve aslî anlamın Allah'ın katında olduğuna inanmak iken; dinde akli ve naklî dengeli bir şekilde kullanan Mâtürîdî'nin yöntemi olan te'vil yöntemi ise kesin ve nihâi anlam iddiasında olmamak kaydıyla Allah'ın sıfatlarını dilin gündelik kullanım sınırları içinde anlamaktır. Te'vil yöntemi, esasen haberi sıfatlarla ilgili bir bahis olmasına karşın genel olarak zâtî ve fiilî sıfatları da içeren geniş bir kullanım çeşitliliğine sahiptir. İlâhî irade sıfatının teşekkülünde ulaşılmak istenen bir amaç ve gerçekleşmesinde gözetilen ilkeler olup olmadığı noktasında selefi ve Mâtürîdî söylem arasında önemli farklar vardır. Selefi, ilâhî iradenin herhangi bir amaç ve ilkeyi esas almaksızın zorunlu olarak tecelli ettiğini iddia ederken; Mâtürîdî söylem, anlamlı bir amaç ve hikmet çerçevesinde gerçekleştiğini savunur. Bu yönüyle Mâtürîdî söylemin öngörülebilir bir tanrı tasavvuruna sahip olduğu söylenebilir.

Araştırmada, tümevarım yöntemi kullanılarak elde edilecek bulgular, güncel bir çözümleme denemesiyle birlikte değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kelâm, İlâhî İrâde, Selefi, Mâtürîdî, Hikmet

Zeydilik'te Öze Dönüşçü Söylem: Ashâbü'l-Cümel

Dr. Öğr. Üyesi Özkan ŞİMŞEK

Bingöl Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Özet: Bu tebliğ, Zeydilik içerisindeki Mu'tezilî-Behşemî çizgide ilerleyen geleneksel kelâmî öğretiye karşı geliştirilen eleştirel yaklaşımı ve kelâm anlayışındaki öze dönüşçü temayülü incelemektedir. Seyyid Humeydan (ö.700/1269), Abdullah b. Zeyd el-'Ansî (ö. 667/1269) ve Yahya b. Mansur b. el-Afîf (yk. 7./13. yy) ile başlayan, İbnü'l-Vezîr (ö. 840/1436)) ve Şevkânî (ö. 1250/1834) gibi âlimlerle doruk noktasına varan bu anlayış başka selefi anlayışlardan farklı olarak erken dönem imamlarının öğretisini ('ale mezâhibi'l-eimmeti'l-hâdîn) merkeze aldığını iddia etmektedir. Söz konusu âlimler din konusunda sadelik taraftarı olmuş, kelâmın dakik konularını tartışmadan kaçınmış, kendilerini ilk imamların savunduğu ilkelerle sınırlamışlardır. Bu yaklaşım kelâmı, ihtilaf ve sürtüşme kaynağı olarak görmekte ve akâidle özlü bir şekilde ilgilenmenin yeterli olduğunu savunmaktadır. Bundan ötürü bu ekol *ashâbü'l-cümel* olarak adlandırılmaktadır.

Bu ekole mensup isimler, kelâm ilmiyle derinlemesine ilgilenen fırkaları dalaletle itham etmişlerdir. Bu grubun kendi içerisinde yekpare yapıda olmadığı söylenebilir. Seyyid Humeydan, Mu'tezile ile bütünleşen Zeydî çizginin İmâm Kâsım er-Ressî (ö. 246/860) ve Hâdî-ilelhak Yahyâ b. el-Hüseyn (ö. 298/911) gibi erken dönem Zeydî imamların öğretilerinden birkopuşu temsil ettiğini savunmuştur. Diğer taraftan el-'Ansî ve Yahya b. Mansur b. el-Afîf ise Behşemî düşünceye karşı eleştirel olmakla birlikte Humeydan gibi tümünden Mu'tezile karşıtı değillerdir. Bu kanat, mütekaddimûn Mu'tezile'den ayrılarak özgün bir kelâm ekolüne dönüşen Hüseyinî düşünceyle ilk imamların öğretisinin uyumlu olduğunu düşünmüşlerdir. Ehl-i beyt vurgusuyla inşa edilen öze dönüş temayüle sahip bu akım Hüseyniyye'nin kurucu ismi Ebü'l-Hüseyn el-Basrî ve takipçilerinin kelim sistemlerinden istifade etmiştir. 'Ansî, Ehl-i beytle uyumlu olduğunu göstermek amacıyla Basrî'ye referansta bulunmaktadır. İbnü'l-Vezîr de Behşemî öğreti karşısında desteklediği yeni temayülün son dönem Mu'tezilî âlimler tarafından da temsil edildiğini ortaya koyma çabasının bir tezahürü olarak Ebü'l-Hüseyn'e (ö. 436/1044), İbnü'l-Melâhimî'ye (ö. 536/1141), İbn Ebi'l-Hadîd'e (ö. 656/1258), Sâ'id b. Ahmed el-'Ucâlî (ö. yk. 6./12. yy) ve Şeyh muhtâr el-Gazmînî'ye (ö. 658/1260) bol miktarda atıfta bulunmaktadır.

Zeydilik içerisindeki öze dönüş taraftarlarının selefiliklerinin kendine has dinamiklerinin bulunduğu görülmektedir. Bu bağlamda tebliğimizde

1) Ashâbü'l-cümel ekolü, Zeydîlik içinde nasıl ortaya çıkmış ve hangi dinamiklerle şekillenmiştir?

2) Bu ekole mensup düşünürler arasında temel görüş ayrılıkları nelerdir?

3) Zeydî imamlarının kelâmî mirası, cümel anlayışı çerçevesinde nasıl yeniden yorumlanmıştır?

4) Bu ekolün Sünnî Selefilikle olan benzerlikleri ve farkları nelerdir? Ashâbü'l-cümel ekolünün gelişiminde, dönemin diğer İslâmî düşünce akımlarıyla karşılıklı bir etkileşim söz konusu mudur?

5) Bu ekolün Mu'tezilî-Behşemî çizgideki Zeydî kelâm anlayışıyla temel farklılıkları nelerdir?

6) Ashâbü'l-cümel ekolü, Hüseyinî öğretiden hangi ölçüde istifade etmiştir?

7) Günümüzde Zeydîlik içinde Ashâbü'l-cümel anlayışının etkileri devam etmekte midir?

şeklindeki sorularla ilişki olarak, Zeydilik içinde gelişen özedönüşçü söylem tahlil edilecektir. Bu çerçevede, söz konusu ekolün temel motivasyonları, savunduğu ilkeler ve kelâmî tartışmalardaki konumu detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kelâm, Selefilik, Öze Dönüş, Zeydiyye, Ashâbü'l-cümel

Modern Selefi Düşüncede Mâtürîdîlik Tenkit Literatürü ve Şemseddîn Selefi'nin Mâtürîdîlik Algısı

Dr. Mikail YAŞAR

MEB, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni

Özet: İslâm düşünce tarihinde farklı din telakkîlerinin ve itikâdî mezheplerin ortaya çıkışı, mezhepler arası rekabeti beraberinde getirerek reddiye türü eserlerin yazılması sonucunu doğurmuştur. İlk hicrî asırlarda Ehl-i Hadîs – Ehl-i Rey arasında meydana gelen şiddetli eleştirî kültürü bu rekabetin ilk örneği olarak görülebilir. IV-V. hicrî asırlarda meydana gelen Hanbelîlerin Eş'arî kelâmına yönelik sert tutumları ise Selefi anlayışta ciddi bir perspektif değişikliğine yol açan İbn Teymiyye-İbn Kayyim çizgisinde kuvvetlenerek devam etmiştir. Ayrıca Hanbelî-Selefi çizgide son büyük değişimin mimarı olan Muhammed b. Abdülvehhâb'ın bidat, küfür ve şirk kavramlarını yeniden tanımlaması ilk dönem Hâricî ideolojinin tekrar canlanması olarak yorumlanmıştır. Modern Suud devletinin kurulması sonrasında Vehhâbîliğin resmî mezhep kabul edilmesi neticesinde Selefi ideolojinin farklı coğrafyalarda yaygınlaştırılmasına dair çabalarda ciddi artışlar gözlenmiştir. XX-XXI. yüzyıllarda özellikle çatışma ve savaşların meydana geldiği Çeçenistan, Balkanlar, Afganistan, Irak, Suriye ve Yemen gibi ülkelerde Selefi ideolojiye sahip savaşçıların ortaya çıkışı, basılı ve görsel medyada artan Selefi görünürlük bu bağlamda değerlendirilebilecekhususlardandır. Mezhepler arası rekabetve tenkit kültürünün modern dönemdeki bir başka veçhesini ise Mâtürîdîlik ve Selefilik arasında meydana gelen karşıtlık oluşturmaktadır. IV. hicrî asırdaki Hanbelî – Eş'arî çatışması ve İbn Teymiyye ekolünün Eş'arî kelâmına yönelik aşırı tenkitlerinin modern dönemde Selefi/Vehhâbî yazarlar tarafından sahiplenilmesi şaşırtıcı değildir. Ancak 1989 yılından itibaren üzerine müstakil bir literatür oluşacak düzeyde Selefi/Vehhâbî yazarların Mâtürîdî kelâmına yönelik tenkit faaliyetine giriştiği görülmektedir. Diyobend medreselerinde yetişmiş eski bir Hanefî-Mâtürîdî olan Şemseddîn Selefi el-Efğânî, Vehhâbî/Selefi düşünceye geçişinden sonra Suudi Arabistan'daki Medine İslâm Üniversitesi'nde *el-Mâtürîdiyye ve mevki'fihüm min tevhîdî'l-esmâ ve's-sıfât* başlığını taşıyan bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Akabinde *Adâü'l-Mâtürîdiyye li'l-akîdeti's-Selefiyye* başlığıyla yayınlanmıştır. Şemseddîn Selefi'nin kaleme aldığı söz konusu eser, Mâtürîdî kelâmının müstakil olarak tenkit edildiği ilk Modern Selefi/Vehhâbî çalışma olması hasebiyle önem

arz etmektedir. Eserin yayınlanması sonrasında farklı üniversitelerde Mâtürîdî kelâmına yönelik tenkit çalışmaları da hız kazanmıştır. Bu türdeki eserlerin kaleme alınması, Suud'daki son siyasî ve dini değişimlere rağmen 2020'li yıllarda da devam etmektedir. Bu bildiride özellikle Şemseddîn Selefi'nin başlattığı Mâtürîdîlik tenkidine dair literatürün ortaya konulması hem de İmâm Mâtürîdî başta olmak üzere Mâtürîdî müelliflere dair Şemseddîn Selefi'nin değerlendirmelerinin kısaca özetlenmesi amaçlanmaktadır. Literatür taraması neticesinde hem Arapça hem de Türkçe'de kaleme alınan Mâtürîdîlik tenkidi yapan eserler listelenmiştir. Söz konusu tenkit literatürünün ortaya çıkışı ise Suudi Arabistan'ın 1970'lerden itibaren dışa açılması, diğer mezheplerle olan etkileşimin artması, Mâtürîdî eserlerin neşredilmeye başlanması, İmâm Kevserî'nin Selefilîğe yönelttiği eleştiriler ve Mâtürîdîliğin İslâm dünyasındaki yaygın görüntüsüyle yakından bağlantılıdır. Efgânî'nin mezhep tasnifinde Ehl-i Sünnet içerisinde Mâtürîdîliğe yer yoktur. Bunun dışında Mâtürîdîler genel olarak Mür-ciî-Cehmî bir fırka olarak telakki edilmekte, tasavvufla yakın irtibatı bulunan Mâtürîdîler ise bidat, hurafe ve şirkle ilişkilendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Vehhâbîlik, Selefilik, Mâtürîdî, Mâtürîdîlik, Şemseddîn Selefi el-Efgânî

Son Dönem Selefi Zihniyetin Mâtûrîdîlik Algısı

Arş. Gör. Dr. Kazım KARAYİĞİT

Artvin Çoruh Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Özet: Müslümanlar arasında dinî meselelerde ihtilafların ve mezhep olgusunun ortaya çıkmadığı Hz. Peygamber ve ashabının dönemindeki dini yaşantıya dönüş özlemi taşıyan Selefi zihniyet, Kur'an ve Sünnet'i merkezine almıştır. Bu düşünceye göre din konusunda akıl yürütmek hoş karşılanmamış ve aklî hükümleri kullanan zümreler sert bir şekilde eleştirilmiştir. İslam'ın yaşandığı ilk dönemi yaşanılabilir en ideal dönem olarak kabul eden bu zihniyet yapısı tarihsel süreçte Eş'arilik üzerinden tavrı geliştirmiştir. Günümüz Selefi anlayışını temsil edenlerin ise artan bir oranda Mâtûrîdîlik eleştirisi içinde oldukları görülmektedir. Bu kişiler Ehl-i Sünnet'in yegâne temsilcisi olarak kendilerini gördükleri için Eş'arilik ve Mâtûrîdîlik bu zümrenin içinde kabul edilmemektedir. Özellikle Mâtûrîdî düşüncede aklın ön plana çıkarılarak çözümler üretilmesi dinde yeni bir yolun ihdas edilmesi olarak kabul edilmektedir. Selefi zihniyet fikirlerini yayma amacı taşıdığı bölgelerde Mâtûrîdî akılcılığı ile karşılaştığından dolayı kendine rakip olarak onu görmekte ve ona karşı dışlamacı bir tavır sergilemektedir. Mâtûrîdîlik, bir mezhep olması, kelam ilmi ile iştigâl edip ilahi olanın doğası ve sıfatları hakkında konuşup yorumda bulunması, Allah'ın varlığına ulaşmak için akli yöntemler kullanması, iman mahiyeti hakkındaki fikirleri, aklı Allah'ın Kitabı'nın ve Peygamberin Sünneti'nin önüne geçirmesi gibi konular üzerinden eleştirilmektedir. Maturidilik, modern Selefi çalışmalarda Küllâbîliğin üvey evladı ve Mürciî olmakla itham edilmesinin yanında en yaygın ve en sapkın bir mezhep olarak görülmektedir. Öyle ki Medine İslam Üniversitesi eğitimli ve destekli Selefi-Vehhâbî eğilimli kişiler kendi müntesiplerine bu sapkın görüşleri tanıtmak ve onları bu fikirlere karşı korumak için eserler kaleme aldıklarını ifade etmektedirler. Bu çalışmada da son dönem Selefi âlimler tarafından yapılan çalışmalardan yola çıkılarak Selefi zihniyetin Mâtûrîdîliği hangi konular üzerinden eleştirdiği ve Mâtûrîdîlik üzerinde nasıl bir algı yaratmaya çalıştıkları üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kelam, Mezhep, Ehl-i Sünnet, Selefilik, Mâtûrîdîlik, Algı, Sapkın.

Müteşeddid Selefilğin Evrilerek İktidara Gelişi Ya Da Suriye’de Ne Oldu?

Prof. Dr. Mahmut ÇINAR

Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Özet: 2010 yılı Aralık ayında Tunus’ta başlayan Arap baharı, 15 Mart 2011’de Dera’da başlayan hareketlilikle fiilen Suriye’de de başlamış oldu. Süreç içerisinde birçok irili ufaklı hareket kendisine silahlı mücadele alanı buldu. Hem Suriye rejimi hem de çevredeki diğer devlet ve unsurlarla bazen doğrudan bazen de dolaylı olarak silahlı çatışmaya giren gruplardan bazıları kendilerini selefilik içerisinde tanımlayan ve “Küresel Cihad” idealini benimseyen el-Kaide kökenli yapılarıdır. Hiç kuşkusuz bunların başında Irak’ta da mücadele eden ve Kuzey Suriye’de Türkiye’ye komşu olan bazı sınır kentleri de dahil olmak üzere hakimiyet kuran DAİŞ’ti (ed-Devletü’l-İslâmiyye fî Irak ve’ş-Şam). Türkiye’nin sınır yerleşimlerini de zaman zaman ateş altına alan bu oluşum ve özellikle Zeytin Dalı bölgesinde hâkimiyetkuran PKK yapılanmasına karşı Türkiye Cumhuriyeti silahlı kuvvetleri 2016 yılında Fırat Kalkanı, 2018 yılında ise Zeytin Dalı harekâtını başlattı. Fırat Kalkanı Harekâtıyla DAİŞ unsurları, Zeytin Dalı harekâtıyla ise Afrin Merkezli PKK unsurları tasfiye edilerek önemli ölçüde bertaraf edildi. Bu dönemde yine Türkiye’ye komşu olan Suriye’nin İdlib kenti merkezli bir hâkimiyet kuran ve Selefi kökenli olmakla birlikte kendisini Cephethü’n-Nusra olarak tanımlayarak Nisan 2013 yılından itibaren DAİŞ’ten farklı olduğunu deklare eden yapılanma, varlığını sürdürmeye devam etti. Culanî Temmuz 2016’da HTŞ’yi (Hey’etü’t-Tahrir’ş-Şam) kurarak artık küresel cihad idealini temel prensip edinen selefi olulumlardan tamamen koptu. Aralık 2016’da bölgedeki bazı farklı oluşumları da içine alarak Cebhetü Fethi’ş-Şam, yapılanması meydana getirildi ve artık el-Kaide’den tamamen ayrıldığını ilan etti. HTŞ (Hey’etü’t-Tahriri’ş-Şâm), küresel cihad idealinden vaz geçtiğini ve sadece Suriye’yi mücadele alanı olarak seçtiğini ifade etti. Ayrıca bundan böyle İslam dünyasının genelinde kabul gören dört fikhî mezheplerin tamamını referans aldıklarını duyurdu. İdlib ve çevresinde mini bir devlet gibi faaliyet gösteren bu yapı, 27 Kasım 2024’ten itibaren önce Halep’e daha sonra da Şam’a kadar uzanan bir harekât başlatarak, lideri Culanî 08 Aralık 2024 günü Şam’a girdi ve Emevî camiinde şükür namazı kılarak, hâkimiyetini ilan etti. HTŞ lideri artık Muhammed el-Culanî değil, Ahmed eş-Şara olarak tanımlanmaktaydı. Böylece altmış küsur yıllık Baas rejimi ve bunun son elli yılını uhdesinde bulunduran

Esed ailesinin hâkimiyetine son verildi. Anılan süreç boyunca değişen sadece HTŞ liderinin ismi ve kisvesi değildi, bu değişime paralel olarak kendisini selefi olarak tanımlayan bir hareket de evrilmekteydi.

Tebliğimizde Suriye devrimi özelinde selefiliğin değişim ve evrilış potansiyelini değerlendirecek ve evrilmeyi zorunlu kılan şartlar irdelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Selefilik, HTŞ, Suriye, Culanî, eş-Şara

Radikal Selefîlik Üzerinden Sergilenen İslamofobik Söylem

Doç. Dr. Fatma AYGÜN ERDEM

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

Özet: Doğu ve Batı toplumlarında radikal dinî eğilimler geçmişten bugüne dek varlığını sürdürmüş, günümüzde ise farklı biçimlerde ortaya çıkmaya devam etmiştir. Bu çalışma radikal zihniyete örnek olarak Evanjelik, Yahudi, Hindu, Budist ve Yeni Ateist çevrelerden yükselen radikal söylem ve eylemleri hatırlatmakta; kendini İslam’a ve Selefîliğe nispet eden radikal grupların söylemleri ile Batı’daki medya ve siyaset tarafından beslenen İslamofobik dil arasındaki karşılıklı etkileşimi incelemektedir. Müslümanları sosyal, kültürel ve kimlik düzeylerinde ötekileştiren ve çok katmanlı bir üstünlük ideolojisine dönüşen İslamofobi’nin radikal söylemlerle olan bağlantısına değinmektedir.

Aşırılık, dışlayıcılık ve kutuplaştırıcı dilin İslam coğrafyasındaki en belirgin örneği kendilerini Selefîliğe nispet eden bazı radikal gruplarda görülmektedir. Bu yapılar şiddet, siyaset ve tekfir eksenli kimlikleriyle klasik Selefîlikten ayrışır; kendi katı yorumları dışındaki din anlayışlarını tekfir ederek reddederler ve cihat kavramını bağlamından kopararak şiddetle özdeşleştirirler. Batı medyası ve siyaseti bu söylem ve eylemleri İslam’a ve tüm Müslümanlara genelleştirmiş; kökleri geçmişe uzanan İslamofobiye yeniden üretip canlı tutarak korku, nefret ve ayrımcılığı besleyen bir döngüyü pekiştirmiştir. El-Kaide, DAESH ve Boko Haram gibi örgütlerin faaliyetleri Batı’da İslam ile terör arasında doğrudan bir bağ kurulmasına gerekçe olarak kullanılmış; bu algı Müslümanlara yönelik güvenlik politikalarına, yasal düzenlemelere ve toplumsal dışlamaya dayanak yapılmıştır. Dijital medya aracılığıyla yayılan radikal söylemler ise özellikle İslam hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan gençler üzerinde etkili olarak radikalleşmeyi körüklemiştir. Güçlü devletlerin “güvenlik tehdidi” gerekçesiyle Müslüman coğrafyada yürüttüğü askerî müdahaleler, baskıcı politikalar ve “ılımlı İslam” gibi biçimlendirme projeleri hem mağduriyetleri derinleştirmiş hem de İslam’ın adâlet, merhamet ve barış ilkelerini gölgeleyen radikal yaklaşımların daha görünür hâle gelmesine yol açmıştır. Oysa dünyada özellikle de Ortadoğu’da yaşanan trajediler ve radikal Selefî grupların yükselişi yalnızca iç dinamiklerin sonucu değildir; aksine bu radikal gruplar çoğu zaman bölge halkının iradesiyle değil, dış güçlerin müdahaleleri ve jeopolitik hesaplar doğrultusunda şekillenmiştir.

Sonuçta ne “ılımlı İslam” adı altında yürütülen Müslümanları pasifleştirme çabaları ne radikal grupların şiddeti İslam adına sunma iddiaları ne de İslam’ı düşmanlaştıran İslamofobik söylemler; hiçbiri adaletve barış getirmemiştir. Aksine bukısırdöngü zulmüve mağduriyeti derinleştirmiş, masum sivillerin zarar görmesine yol açmıştır. Radikal Selefi gruplar öne sürülerek yürütülen güvenlik politikaları, tek taraflı medya dili ve çıkar odaklı stratejiler... Modern bir misyonerlik biçimi, bir propaganda aracı ve hatta 21. yüzyılın ideolojisi değil de nedir?

Anahtar Kelimeler: Radikalizm, Radikal Söylemler, Radikal Selefilik, İslamofobik Söylemler, İslamofobi.

Tekfirde Müsamaha: Selefin/Ashabü'l-Hadîsin “Küfrün düne Küfrin/
Tekfiri gerektirmeyen Küfür” Kavramsallaştırması Bağlamında
Tekfirde Tevil Anlayışı

Dr. Öğr. Üyesi Ramazan GÜNDÜZ

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Özet: İslam dininin temel hedefi, Allah'ın yeryüzündeki halifesi konumundaki insanoğlunun âlemlerin yaratıcısı olan Hz. Allah'ın vahdaniyeti inancına ulaştırmak olmuştur. Hz. Muhammed (sav) de nübüvvet vazifesini bu hedef istikametinde sürdürmüş ve kendisinden sonra ümmetine vasiyet ettiği en temel vazife tevhit olmuştur. Ancak Peygamberin vefatından kısa bir süre sonra Müslümanlar arasında meydana gelen birtakım siyasi ihtilafların tetiklediği en önemli dinî sorun ise tekfir olmuştur. İlk olarak Haricilerin imanın gereği olan ameli/eylemi imanın bir parçası olarak değerlendirip İslam inancına muhalif davranan Müslümanları tekfir etmesiyle ortaya çıkan bu mesele, ümmet içinde ciddi reaksiyonlara sebebiyet vermiştir. Tekfirin bir problem olarak yaygınlaşmasında Hz. Peygamber'in uygulamaları hususundaki cehalet, farklı siyasi düşüncelere sahip olmak, mezhep taassubu ve menfaat çatışması gibi siyasi, sosyal ve dinî saikler etkili olmuştur. Kendilerinden olmayanları dışlamak için dinî bir silah olarak kullanılan tekfir mekanizmasına karşı Ehl-i Sünnet'in tutumu, diğer fırka ve mezhepler gözönüne alındığında son derecemüsamahakârbiryaklaşımila “ehl-i kible tekfir edilemez” anlayışı çerçevesinde şekillenmiştir. İtikadi konularda akla dayalı teville karşı çıkarak dinî meseleleri literal/lafzi bir metotla anlamaya çalışan, Ehl-i Sünnet'in ilk nüvelerini temsil etmeleri hasebiyle “Ehl-i Sünnet-i âmme” olarak anılan Selefiyye/Ashabü'l-hadis'nin dini konulardaki belirgin farklılıkları tekfir hususundaki tavizsiz tutumları olarak gösterilir. Ancak Selefi düşüncüyü temsil eden İslam âlimlerinin birçoğunun ayet ve hadislerde lafzi anlamı açısından bakıldığında muhatabı tekfiri gerektiren bazı meselelerde daha ihtiyatlı bir tutum gösterdikleri görülmektedir. Bu tutum, Selefiyye'nin yine çok mesafeli durdukları tevil mekanizmasına da behemehâl başvurduklarını ortaya koymaktadır. Bu bakış açısı çerçevesinde Selef/Ashabü'l-Hadîs âlimleri, naslarda vârid olan ve tekfirle ilişkili kavramları mükellefin küfrünü gerektirmeyecek şekilde yoruma tabi tutmuşlardır. Bu yorumlama muvacehesinde “küfrün düne küfrin/tekfiri gerektirmeyen küfür”; “Şirkün düne şirkin/şirki gerektirmeyen müşriklik”; “zulmün düne zulmin/zalimliği gerektirmeyen zulüm”; “fûsûkun düne fûsûkin/fasıklığı gerektirmeyen fîsk”; “nifakun düne nifakın/münafıklığı

gerektirmeyen nifak” gibi kavramlar üzerinden tekfiri tevile tabi tutmuşlardır. Ayrıca tekfirin birçok kısımlarının olduğunu belirten selefi düşünürler, büyük küfür- küçük küfür, mutlak küfür-mukayyet küfür, hakiki küfür-mecazî küfür, ameli tekfir-itikâdi tekfir gibi küfrün itikat ve amelî taraflarını tefrik ederek hangi küfrün kişiyi dinden çıkaracağına dair hükümleri yine tevil yoluyla izah etmişlerdir. Her hâlükârda itikâdi küfür içerisinde yer almış olsa da küfrü; küfrü inkari, küfrü inadi, küfrü nifaki ve küfrü tekzib-küfrü tevellî gibi taksimlere de ayırdıkları görülen selefi âlimlerin, Haricilerin mutedil fırkası İbâziyye’nin yine tekfirden müsamaha çerçevesinde kavramsallaştırdığı “nimet küfrü” ve “şirk küfrü” ayrımını da tekfirden itidal usulü olarak kullanmışlardır. Herhangi bir söz veya eylemin küfrü gerektirecek vasfa sahip olmuş olsa bile muayyen/belirli bir Müslümanın tekfir edilmesinin birtakım şartlara bağlı olmasını “tekfiru’l-muayyen” kavramsallaştırmasıyla kısıtlayan bazı selefi düşünürler de mutlak tekfirin muayyen tekfiri gerektirmeyeceği düşüncesiyle tekfirden müsamahanın ferdi/kişisel boyutu üzerinde durmuşlardır. Tekfir hususunda aşırılıkları daha belirgin olan günümüzün Cihadi Selefleri karşısında yöneticileri ve halkı tekfiryerine sistemi tekfir ederek tekfirden müsamahanın sosyolojik olarak farklı bir yönünü teklif eden selefi düşüncenin mümessili bazı âlimlerin fikirleri de tekfirden itidalin diğer bir vechesi olarak tebarüz etmektedir. Bu çalışmada tekfir konusunda daha çok aşırılıkları dile getirilen Seleflerin tevili tekfir hususunda nasıl kullandıkları, bu hususta nasları nasıl yorumladıkları tahlil edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Tekfir, Tevil, Selefler, Küfrün düne küfrin, Küfrü Ekber, Küfrü Esgar.

Şiddet Yanlısı Çağdaş Selefilik ve Cihat Anlayışında Üç Merhale

Dr. Öğr. Üyesi Ali Rıza AKGÜN

Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Özet: Çağdaş Selefilik kendi içerisinde farklı gruplara ayrılmaktadır. Bu gruplar içerisinde şüphesiz en çok dikkat çeken şiddet yanlısı Selefiliktir.

Şiddet yanlısı çağdaş Selefilik kendine özgü bazı anlayışları vardır. Bu anlayışlardan biri cihat anlayışı olup üç merhale geçirmiştir.

Birinci merhale: Osmanlı sonrası İslam Dünyası'nda kurulan Batı yanlısı rejimlere karşı silahlı mücadele şeklinde tezahür etmiştir. İslam tarihi boyunca dış düşmana karşı savaş olarak algılanan cihat, 1960'lı yıllardan 1990'lı yıllara kadar sözkonusu akım tarafından "yakın düşman" olarak tanımlanan gayr-i İslamî rejimlere karşı silahlı mücadele olarak da algılanmış ve uygulanmıştır.

İkinci merhale: Şiddet yanlısı Selefiler 90'lı yıllarda şerrin merkezi ve İslam Dünyası'ndaki gayr-i İslamî rejimleri ayakta tutan asıl güç olarak tanımladıkları ABD ve müttefiklerine yönelik başlattıkları silahlı mücadele ile cihat anlayışlarını farklı bir boyuta taşımışlardır. Bu dönemde "uzak ve asıl düşman" olarak tanımladıkları ABD ve müttefiklerine yönelik cihadı öncelemiş ve onlara karşı çeşitli saldırılar düzenlemişlerdir. Bu merhale ABD ve müttefiklerinin ikinci Irak işgaline (2003) kadar devam etmiştir.

Üçüncü merhale: Birinci ve ikinci merhalede istenilen başarıyı elde edemeyen akım, cihat anlayışında üçüncü bir yolu öncelemiştir. ABD ve müttefiklerinin Irak işgaliyle oluşan savaş ortamında, diğer direniş gruplarını ve kendine yakın gördüğü Sünni bölgeleri kendi hakimiyeti altına alarak güç kazanma yoluna gitmiştir. Dolayısıyla önce mevcut rejimlere sonra ABD ve müttefiklerine karşı cihadı önceleyen akım en son kendi gibi düşünmeyen Müslümanlara karşı savaşı öncelemiştir.

Biz bu bildiride Şiddet yanlısı çağdaş Selefi akımın cihat anlayışında geçirdiği merhalelerin özelliklerini, bu merhaleleri oluşturan şartları ve akımın cihatla ilgili değişen zihin dünyasını ele alacağız.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş Selefilik, Cihat, Şiddet Yanlısı Selefilik, Yakın Düşman, Uzak Düşman.

Selefi-Selefi Ayrışması: Elbânî Örneği

Arş. Gör. Muhammed İkbâl ÇOBAN

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Özet: Arnavut kökenli bir aileye mensup olan ve hayatının ilk yıllarını Suriye’de geçiren Nâsirüddîn el-Elbânî (1914-1999), 20. yüzyılda hadis ilmi alanında öne çıkmış bir şahsiyettir. Gerek hadisçi kimliği gerekse mensubu olduğu ekol içerisinde ileri sürdüğü aykırı görüşleri, özellikle yaşadığı dönemde onu destekleyenler ile ona karşı olanlar arasında belirgin bir ayrım oluşmasına neden olmuştur. Destekçileri ve muhalifleri tarafından Selefi olarak nitelenen Elbânî’nin fikri temelleri, yetiştiği ortam ve görüşleri dikkate alındığında, Suudi Arabistan merkezli Selefilikle hem benzeşen hem de ondan ayrılan yönleri sahip olduğu görülmektedir.

Günümüz Selefi hareketleri, genellikle Elbânî’nin ilmî otoritesini kabul etmiş görünmekle birlikte, onun yaşadığı dönemde Selefi çevreler içinde böylesi bir mutabakat bulunmamaktaydı. Örneğin, Allah’ın hükümleriyle hükmetmeyen yöneticilerin durumu ve namazı terkin hükmü gibi itikadî meselelerveyakadının yüzünü örtmesinin hükmü gibi fikhî konularda Elbânî’nin ileri sürdüğü görüşler, Suudi Arabistan’daki Selefi çevrelerden ciddi eleştirilere maruz kalmıştır. Bu anlaşmazlıklar, yalnızca teorik düzeyde kalmamış, günümüz Selefiyyesi’nin yüksek öğretim kurumu sayılan Medine İslam Üniversitesi’ndeki öğretim üyeliği görevinin, oturum izni yenilenmediği için sona ermesine kadar uzanmıştır. Bu durum, Elbânî’nin Selefi çevrelerde bile tek tip bir kabul görmediğini açıkça ortaya koymaktadır.

Elbânî’nin fikirleri, sadece yaşadığı dönem ve coğrafya ile sınırlı kalmamış, bilakis farklı eğilimlere mensup ekol ve şahsiyetler üzerinde de etkili olmuştur. Bu etki, Elbânî’nin doğrudan temas ettiği çevrelerin ötesine geçerek, ona muhalif olan Selefi gruplar arasında dahi hissedilmiştir. Bu bağlamda, Elbânî’nin düşünce dünyası, Selefi hareketlerin iç dinamiklerini ve bölünmelerini anlamak için önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bu çalışmada, Elbânî’nin Suudi Selefililiği ile ayrıştığı itikadi ve fikhî konular, Elbânî’nin bu çevrelere eleştirileri, farklı Selefi ekollerin Elbânî’ye yönelttiği eleştiriler ve Selefilik içinde hangi ayrışmalara doğrudan veya dolaylı olarak etki ettiği incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Selefilik, Elbânî, Vehhâbîlik, Selefi Hareketler, Ayrışma, Selefiyye

Vehhâbi-Selefî Anlayışa Hanbelîlik ve Selefilik Bağlamında Bir Reddiye: Süleyman b. Abdulvehhab'ın Vehhabîlik Eleştirisi

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ÖZEL

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Özet: Selefilik kavramı, üzerinde ciddi tartışmaların olduğu bir kavramdır. Bu tartışmaların en temel sebebi Selefiliklerin çok olmasıdır. Yani tek ve yeknesak bir Selefilikten bahsetmek mümkün değildir. Tarih içinde ortaya çıkan çeşitli Selefilikler birçok varyanttan bahsetmeyi zorunlu kılmıştır. Günümüzde ilmî, siyasi, cihadî, tevhidî gibi birçok varyantın olduğu ve çok fazla grubun kendisini Selefî olarak nitelediği bilinen bir gerçektir. Bu açıdan Selefî gruplardan bahsederken her grubun farklı bir varyant olduğu gerçeğinden hareket edilmesi ve her grubun isimlendirme açısından farklı tanımlanması bir zorunluluk olmaktadır. Bu çalışmada Vehhabî-Selefilik söylemini kullanırken bu gerçekten hareket edilmiştir. Ayrıca kendini Selefî olarak niteleyen grupların dakendi aralarındaki tartışmalara işaret edilmeye çalışılmıştır.

Vehhabîliğin öncüsü olarak kabul edilen Muhammed b. Abdulvehhab'ın kardeşi Süleyman b. Abdulvehhab'ın Vehhabîliğe reddiye olarak yazdığı *es-Saveiku'l-Îlahiyye fi Reddiale'l-Vehhâbiyye* adlı eseri, bu çalışmamızda Selefî varyantların kendi aralarındaki tartışmalara örnek olarak değerlendirilecektir. Süleyman b. Abdulvehhab'ın bu çalışması Vehhabîliğe yazılan ilk derli toplu reddiye olma özelliğinin yanı sıra, kendilerini Hanbelî ve Selefî olarak tanıtan Vehhabîliğe Hanbelîlik ve Selefilik akidesi bağlamında yapılan bir reddiye olmak vasfıyla da önem taşımaktadır. Müellif, çalışmasında Hanbelîlik ve Selefilik'in en önemli kaynaklarına müracaat etmiş ve Vehhabîliğin tarihsel Selefilikten farklı bir akideye sahip olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. Vehhabî söylemin şiddete meyletmesine sebep olan bir kısım farklı yorumlara da işaret etmiştir. Ayrıca Vehhabî-Selefî söylemin akide ve iman konusu yaptığı ve bunlar üzerinden tekfire düştüğü; adak, kurban, teberrük, tevessül, şirk, rubûbiyyet tevhidi, ulûhiyyet tevhidi gibi kavramlara selefin yaklaşımı ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Bahsini ettiğimiz reddiye üzerine çeşitli çalışmalar olmakla beraber bu çalışma daha çok Selefilik'in kendi içerisindeki bir tartışmaya işaret etmek ve akide bağlamında ele almak vasfıyla önem taşımaktadır. Çalışmada bahsini ettiğimiz eserin yeni bir hareket olan Vehhabîliğe akide bağlamında nasıl eleştiriler yaptığı öne çıkarılacaktır. Zira günümüzde Vehhabî-Selefilik diğer Selefî hareketlerden farklı kılan özellikleri bağlamında

tartışmaların olduğu bilinmektedir. Çalışmanın bu bağlamda literatüre katkılar sunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Vehhabîlik, Selefilik, Hanbelîlik, Süleyman b. Abdulvehhab, Muhammed b. Abdulvehhab, es-Saveiku'l-İlahiyye fî Reddi ale'l-Vehhabîyye

Mevdûdî'ye Ait İtikadi Ve Siyasi Söylemlerin Radikal Selefi Hareketlere Yansımaları

Doç. Dr. Gülşen YAĞIR

Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Özet: Hint coğrafyasında Müslümanlar, İngiliz işgalinden sonra dinî, fikrî ve siyasî açıdan farklı şekillerde örgütlenerek sömürgeye karşı mücadele etmişlerdir. Bu coğrafyada 20.asrın önde gelen ihtiyacılarından biri olan Mevdûdî ise, Kur'an ve sünnete dönüş çağrısı ile dinin ihtiyasını savunan İslamcılardan biri olarak tarihte önemli bir yer edinmiştir. O, dini bir yaşam biçimi olarak görüp, bu amaçla kurduğu Cemaat-i İslami partisiyle Pakistan'da İslamî bir devlet kurmayı amaçlamıştır. O, İngilizlere karşı Osmanlı hilafetine destek vermiş gerek yazılarıyla gerekse faaliyetleri ile sömürge düzenine karşı aktif bir direniş göstermiştir.

Mevdudimezheplerüstübiryaklaşımıbenimsemekleberaberkelamda akılcı Mâturidî anlayış yerine nakilci Eş'arî zihniyete yaklaşmıştır. Onun demokratik araçları kullanarak yönetimi ele geçirip, lâdini sistem olarak tanımladığı laikliği ortadan kaldırmak isteği, yönetimde "Asr-ı saadet" olarak görülen Hz. Muhammed ve dört halife dönemini model alması, iyiliklerin yaygınlaşması ve kötülüklerin ortadan kalkması için mücadele edilmesi gerektiği, ulusalcılığa karşı ümmetçiliği savunması, Batı-karşıtlığını yapması, dinin bidat ve hurafelerden arındırılması gerektiği, Saltanata ve dayatmacı rejimlere karşı şura sistemine dayalı ve adına teo-demokrasi dediği İslami bir yönetimi savunması, keşif ve keramete dayalı tasavvufu reddetmesi, Kadiyanilik mezhebine karşı büyük bir kampanya başlatıp onu tekfir etmesi, Kur'an merkezli tecdit ve ıslah anlayışını savunması, sadece Kur'an-ı merkez alan modernist anlayışlara karşı hadisi savunması, mezhepler üstü bakışı, tevhid, ilkesine vurgu yaparak Allah'ın egemenliğine dayalı bir devlet anlayışı ile selefi zihniyete yakınlaşmıştır. Mevdûdî'nin sık sık tekrarladığı Allah'ın hükmüyle hükmetmeyenlerin kafir, zalim ve zındık olduğu, İslami bir sistem kurulmasına dair söylemleri daha sonra kurulan ve günümüzde var olan Boko Haram, İzala hareketi ve Zakzaki hareketi gibi radikal İslamcı hareketlere etkisi olmuştur. Bu örgütler, Mevdûdî'nin siyasî söylemlerinden ilham almışlardır.

Bizbutebliğimizde Mevdûdî'nindinivesiyasigörüşlerindenhareketle, onun söylemlerinin selefi radikal örgütlerde nasıl sloganlaştırıldığını ve Mevdûdî'nin siyasi anlayışının pratikte hangi yol ve metodu esas alarak

uyguladığını, diğer selefi radikal örgütlerle karşılaştırmalı olarak ele almaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Mevdûdî, Selefilik, Pakistan, Din, Siyaset, Radikal Dini Hareketler

Mehmet Balcıoğlu (Ebû Said Yarbuzî) ve Türkiye’de Selefliliğin Yayılmasındaki Rolü

Dr. Öğr. Üyesi Bekir ALTUN

Kırklareli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Özet: Türkiye’de Selefliliğin izleri görülmekle beraber, kurumsal olarak yapılanmaya başlamaları 1990’lı yılların başına denk gelmektedir. Ebû Said Yarbuzî mahlaslı Mehmet Balcıoğlu da bu kurumsallaşma hareketinin öncülerinden biridir. Balcıoğlu, 1950 yılında Antalya’da doğmuş ve ilkokul eğitiminden sonra ailesi ile birlikte Belçika’ya göç etmiştir. Burada önce Cemaat-i Tebliğ içerisinde yer almış, ardından Seleflilik ile tanışmıştır. Selefi akideyi daha iyi öğrenmek adına yirmi dört yaşında Suûdî Arabistan’a gitmiş ve burada Mukbil b. Hâdî el-Vâdî’î, Abdülazîz b. Bâz, Nâsirüddîn el-Elbânî ve Rebî‘ el-Medhalî gibi çağdaş Seleflilerin öncülerinden ders almıştır. Yaklaşık dört yıllık eğitimin ardından Belçika’ya geri dönmüş ve başta Belçika olmak üzere birçok Avrupa ülkesinde Selefi davet faaliyetinde bulunmuştur. 1990 yılında ise Türkiye’ye temelli dönüş yapmıştır. Memleketi Antalya’da kurduğu Yarpuz Medresesi’ni Selefi davetinin merkezi haline getirmiş ve burada birçok davetçi yetiştirmiştir. Şu an Yarpuz İslâm İlimler Araştırma Merkezi adıyla faaliyet yürüten bu kurum, Türkiye’nin farklı şehirlerindeki dernek, yayınevi, hayır vakıfları gibi on beşi aşkın kuruluşun ana merkezi konumundadır. Türkiye’de Selefi öğretinin öncülerinden olan Balcıoğlu 19 Aralık 2021 tarihinde vefat etmiş ve böylelikle Türkiye Seleflileri ilk kaybını yaşamıştır. Balcıoğlu, tekfirci davet metoduna karşı olması bakımından Türkiye’de mutedil Selefliliğin temsilcilerinden olup hem ders aldığı hem de referansta bulunduğu alimler göz önünde bulundurulduğunda onun Suûdî Selefliliğe yakın çizgide hareket ettiği görülmektedir. Balcıoğlu, Selefi davet faaliyetlerinin yanı sıra Türkiye’de kisiyasî yapıyla ilgilide fikirlerini beyan etmekte tergi durmamıştır. O, demokrasiyi din, laikliği demokrasinin itikadi mezhebi, partileri ise ameli mezhepleri olarak görmüş ve demokrasinin din dışı olduğunu söylemiştir. Bununla birlikte ona göre böyle bir sistemde oy kullanmak caiz değildir ancak ülkede yaşayan Müslümanların genel maslahatı için oy kullanmak caizdir. Onun bu fikirlerini bugün onlarca öğrencisi Türkiye’nin dört bir yanında yaymaya devam etmektedir. Biz de bu çalışmamızda Balcıoğlu’nun hayatı hakkında bilgi verdikten sonra siyasî ve itikadî duruşu çerçevesinde Türkiye Seleflileri içerisindeki konumunu ele alacağız.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Balcıoğlu (Ebû Said Yarbuzî), Seleflilik, Vehhâbîlik, Türkiye Seleflileri, Selefi davet, Demokrasi.

Trakya Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi